

Ο λόγος του Πρωθυπουργού και Προέδρου του ΠΑΣΟΚ
Ανδρέα Γ. Παπανδρέου , στη 10η Σύνοδο της Κεντρικής
Επιτροπής του Κινήματος στις 30.7.83

Χαίρομαι την παρουσία σας σήμερα στη 10η Σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής. Εκφράζω τη χαρά μου που βρισκόμαστε μαζί σε μια κρίσιμη περίοδο , νομίζω , μια περίοδο καμψής , τόσο σ'ότι αφορά την πορεία της χώρας , όσο και σ'ότι αφορά την πορεία του μαζικού κινήματος και την πορεία του Κινήματός μας.

Κλείνουμε 21 μήνες διακυβέρνησης της χώρας. Έχουμε διανύσει μια πορεία κάτω από αντίξοες συνθήκες με σημαντικές κατακτήσεις και επιτυχία , καθώς και με πολλά ανοιχτά μέτωπα στην πολιτική μας. Είναι γνωστό το τί παραλάβαμε, όπως και ποιά πολιτική , ποιοί φορείς και ποιά συμφέροντα έχουν την ευθύνη γι αυτό.

Η αναδρομή στο παρελθόν είναι αναγκαία , όχι για άλλοθι ή για ουτιπερασπισμό , αλλά κύρια για να υπάρχει σύγκριση με και ζωντανή και άσβεστη μνήμη για τα έργα και τις ημέρες άλλων εποχών. Σ'αυτή την αναδρομή - αναδρομική κριτική μας ενδιαφέρουν κύρια οι μεγάλες επιλογές που έγιναν , τα συμφέροντα που αυτές υπηρετούσαν και λιγότερο ασφαλώς τα πρόσωπα επί σκηνής. Η αναφορά στο μέλλον είναι αναγκαία για να διασφαλίζουμε την ιστορική προοπτική , και να ξεκόβουμε το σήμερα από το αύριο. Επιπλέον είναι αναγκαίο για να έχουμε την αίσθηση μιας συνεχούς κίνησης και μιας μετάβασης για την κατάκτηση των στρατηγικών μας στόχων. Η αναφορά στο τι έκαναν κάποιοι άλλοι ή στο τι θα κάνουμε εμείς είναι ίσως απλά η αναγκαία συνθήκη για την αξιολόγηση των πολιτικών μας επιλογών. Ικανή και απαραίτητη όμως συνθήκη για την άσκηση της πολιτικής μας είναι η αξιοπιστία της πράξης που αντιστοιχεί στο τι κάνω τώρα. Αυτό που ενδιαφέρει άμεσα το λαό μας, είναι η συγκεκριμένη κυβερνητική πράξη που οδηγεί στην αναγέννηση της χώρας , στο μετασχηματισμό της κοινωνίας μας. Γι'αυτό οφείλουμε να επισημάνουμε τα καινούρια πολιτικά , στρατιωτικά και οικονομικά διεθνή δεδομένα. Να ερμηνεύσουμε με όση οξυδέρκεια διαθέτουμε , τις εμφανόμενες οικονομικές και κοινωνικές τάσεις στη χώρα μας , καθώς και τη στάση , τακτική , συμπεριφορά των πολιτικών κομμάτων. Να κλιμακώσουμε τη

προσπάθειά μας, να αποτιμήσουμε το θετικό μας έργο, παράλληλα όμως, να εντοπίσουμε και να ξεπεράσουμε τις αδυναμίες μας, σαν Κίνημα, σαν Κυβέρνηση, σαν Κοινοβουλευτική Ομάδα, τις ελλείψεις και -ας ομολογήσουμε- και τα λάθη μας. Και αυτό μέσα από μια επικοινωνητική αυτοκριτική, κάτι που μας δίνει την ευκαιρία να κάνουμε στα πλαίσια της Συνόδου της Κεντρικής Επιτροπής.

Τέλος, πρέπει να ανανεώσουμε και επανατονίσουμε τη συνέπεια ανάμεσα στις υποσχέσεις μας, στα οράματά μας και στις πράξεις μας, διακιώνοντας, μα ταυτόχρονα και εμπνέοντας, τον αγώνα της νέας γενιάς, η πορεία της οποίας είναι κρίσιμη και αποφασιστική για τη χώρα μας.

Θα ήθελα να ξεκινήσω μερικές γενικές παρατηρήσεις για τον διεθνή χώρο. Είναι φυσικό ότι, εάν επρόκειτο αυτό να γίνει με κάποια πληρότητα, θάπρεπε να ήταν ξεχωριστή εισήγηση. Γιατί είναι πολυπλοκότερα τα θέματα και κατά συνέπεια θα πρέπει να δεχθείται κάτι λιγότερο σφαιρικό, πλήρες, από εκείνο που θα επιθυμούσα. Δεν υπάρχει καμιά αμφισβήτηση ότι διανύουμε, συνεχίζουμε να διανύουμε, μια παγκόσμια κρίση, θάλεγα άγνωστων διαστάσεων και με αβέβαιο μέλλον. Θα ήθελα να αναφέρω παροδικά, ότι αυτή η περίφημη ανάκαμψη, η οποία είχε προβλεφθεί από όλους στις Ηνωμένες Πολιτείες και η οποία επρόκειτο να έχει θετικές επιπτώσεις στον ευρωπαϊκό χώρο, έχει ουσιαστικά αρχίσει να αναστέλλεται. Πληροφορίες επιβεβαιώνουν πως περνάμε μία βαθειά οικονομική κρίση, γιατί αυτή η κρίση είναι έκφραση των αντινομιών, των αντιφάσεων του καπιταλιστικού συστήματος. Πολύ απλουστευμένα, θάλεγε κανείς, ότι μία όψη του προβλήματος της κρίσης είναι η σύγκρουση ανάμεσα στις παραγωγικές δυνατότητες, με βάση τη σημερινή μας τεχνολογία, σε αντίστοιχία με τις δυνατότητες κατανάλωσης σε παγκόσμια κλίμακα. Το παράξενο, αυτό είχε λεχθεί στο παρελθόν αλλά αξίζει να το επαναλάβουμε, δεν είναι ότι ο καπιταλισμός σήμερα περνάει αυτή τη μεγάλη κρίση. Αυτό που θέλει ερμηνεία μάλλον, είναι το πώς μεταπολεμικά και για δύο δεκαετίες είχε μια τέτοια ζωντάνια και μια τέτοια ανάπτυξη. Αυτό μάλλον απαιτεί εξήγηση, και όχι το σημερινό καθεστώς. Σήμερα, σε παγκόσμια κλίμακα είναι βέβαιο ότι αυτή η ανοδική πορεία του μεταπολεμικού καπιταλισμού περιείχε το σπέρμα της αναστροφής στις αποστάσεις ανάμεσα στις προχωρημένες βιομηχανικά χώρες και τις λεγόμενες αναπτυσσόμενες χώρες του Νότου, τις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Αυτή η απόσταση στο κατά κεφαλήν εισόδημα αλλά και σε άλλους δείκτες ανάπτυξης μεγάλωνε με την ανοδική πορεία του καπιταλισμού, το χάσμα γινόταν κάθε μέρα και μεγαλύτερο. Η σύγκρουση αυτή, σε παγκόσμια κλίμακα που ξεπηδάει βέβαια από την πολύμορφη εκμετάλλευση του Τρίτου Κόσμου από τις προχω-

ρημένες χώρες και τη μεταφορά πλεονάσματος προς τα μητροπολιτικά κέντρα της Δύσης , πέρασε μέσα στα πλαίσια της κρίσης που ξεπηδά από την απουσία κερδοφόρων και μαζικών ευκαιριών επενδύσεων. Η λέξη κερδοφόρων έχει τη σημασία . Γιατί υπάρχει τόση ανάγκη σε παγκόσμια κλίμακα ^{επενδύσεων} , ώστε εκεί δεν υπάρχει πρόβλημα, αλλά πρέπει να είναι κερδοφόρες με κριτήρια ιδιωτικο-οικονομικά . Αυτή , λοιπόν, η σύγκρουση , αν θέλετε , η αντινομία , πέρασε και εσωτερικά στις χώρες τις προχωρημένες. Φαινόμενα σαν τον πληθωρισμό είναι φαινόμενα που ξεπηδούν , ιδιαίτερα από την διαπάλη των κοινωνικών τάξεων για να συκρατήσουν τουλάχιστον το τμήμα της " πίττας " που δεν μεγαλώνει πιά ή να το αυξήσουν σε βάρος κάποιου άλλου. Και βέβαια προστίθεται η ανεργία που είναι η μεγαλύτερη πληγή , η πιο επικίνδυνη όψη των εξελίξεων.

Θα πρόσθετα - αν και δεν είμαστε σε θέση να κάνουμε πλήρη συζήτηση - ότι , κάτι που το ξέρετε σαφώς και το έχουμε ίσως και γράψει και πει , ότι υπάρχει μια νέα τεχνολογική επανάσταση. Είναι ένα στοιχείο της περιόδου. Είναι η επανάσταση στην πληροφορική , στη μικροηλεκτρονική , στη βιοτεχνολογία . Είναι μια επανάσταση που πρόκειται να αλλάξει τις διαστάσεις της ανθρώπινης ζωής. Είναι μια τεχνολογική επανάσταση που δεν απαιτεί μεγάλη επένδυση . Είναι μια επανάσταση η οποία ουσιαστικά αναπληρώνει σε πολλές λειτουργίες τον άνθρωπο και δημιουργεί πλέον μία εφεδρική στρατιά , η οποία δεν έχει πραγματικά προοπτικές απασχόλησης , παρά μονάχα με μια κοινωνική αναδιάρθρωση, μια κοινωνική αλλαγή σε βάθος . Για να πάψει η διάκριση ανάμεσα σ' αυτούς που ασχολούνται και σ' αυτούς που είναι άνεργοι , θα πρέπει να προχωρήσει η κοινωνία σε πολύ πιο ψηλές μορφές οργάνωσης , δομής, αυτό που λέμε " πορεία προς τον Σοσιαλισμό ". Να μοιραστούμε ^{τις ώρες} , γιατί είναι βέβαια ευχής έργο , να μην είναι απαραίτητος όλος αυτός ο εργατικός χρόνος για να βγάζουμε τον επιούσιο. Είναι πολύ καλύτερο να μοιράζουμε τις ώρες εργασίας και να αυξάνουμε τις ώρες αναψυχής και δημιουργικότητας. Αλλά ο καπιταλισμός δεν είναι έτσι δομημένος ώστε να επιτρέπει τέτοιες λύσεις , οι οποίες είναι αντιφατικές προς την ίδια τους τη φύση .

Θάθελα εδώ να προσθέσω και κάτι άλλο. Υπάρχουν σχετικά με το πρόβλημα της παγκόσμιας κρίσης και της ανάκαμψης , πολύ ενδιαφέρουσες θετικές προτάσεις , όπως είναι η πρόταση της ομάδας του Βίλλυ Μπράντ. Και εδώ , ο κ. Άγγελος Αγγελόπουλος έχει και αυτός από καιρό γράψει στο ίδιο πνεύμα . Βρίσκει κανείς το ίδιο πνεύμα και σε άλλες περιπτώσεις , σε άλλες χώρες , όπως ήταν στη συνάντηση που είχαμε οι Πρωθυπουργοί των Σοσιαλιστικών Κυβερνήσεων της Ευρώπης στο Παρίσι, όπου η " συνταγή " , η " ρετσέτα " για το τί πρέπει να γίνει για να ξαναμπούμε σε μια παγκόσμια ανάκαμψη υπάρχει. Δεν είναι εκεί το πρόβλημα.

Το πρόβλημα είναι ότι αυτή η " ρετσέτα " έρχεται σε αντίφαση με τα συμφέροντα της ιθύνουσας τάξης , στα πλαίσια του σύγχρονου καπιταλισμού. Δηλαδή για να μπορέσεις να προχωρήσεις σε επικερδή μαζική επένδυση , θα πρέπει να υπάρχει ενεργός ζήτηση. Για να υπάρχει ενεργός ζήτηση , θα πρέπει να αυξηθούν τα εισοδήματα των χωρών του Τρίτου Κόσμου . Αλλά αυτό είναι μια πράξη, αν θέλετε , γενναιοδωρίας που δεν είναι στο κλίμα , στις δυνατότητες του σύγχρονου καπιταλισμού. Και βέβαια , μέσα σ'αυτή την κρίση το βασικότερο θύμα είναι η σοσιαλδημοκρατία, είναι το κράτος της ευημερίας. Γιατί το όλο κλίμα , ότι κάθε χρόνο και καλύτερα ; Κοινωνική ασφάλιση , συντάξεις , δωρεάν υγεία, παιδεία , όλα αυτά που ήταν κατακτήσεις μεταπολεμικές στις χώρες που κυβερνήθηκαν από προοδευτικές γενικά κυβερνήσεις , αυτά με τον αγώνα για τη διατήρηση του τμήματος της " πίττας " που είχες ή για την αύξησή της σε μεγάλη κλίμακα , έχουν αρχίσει να υποχωρούν. Για τούτο μπαίνει σε κρίση η σοσιαλδημοκρατία και το κράτος της ευημερίας (WELFARE STATE).

Τη θέση του παίρνουν στο Βορρά χαρακτηριστικά , συντηρητικά καθεστώτα που ^{έχουμε οδηγήσει} περικυβούν τις κοινωνικές " σπατάλες " . Παράλληλα στο Νότο ^{έχουμε οδηγήσει} σε αλλαγές , σε Κυβερνήσεις σοσιαλιστικές από τις οποίες ο κόσμος ελπίζει και γι αυτό τους έστειλε πάνω στην κρίση να γίνουν κυβερνήσεις. Και ελπίζει ότι μπορεί να χαράξουν μια πορεία έξω από το σύστημα , που είναι τόσο βαθειά " αρρωστημένο " :

Θα πρέπει να θυμηθούμε ότι το ΠΑΣΟΚ πάντοτε έλεγε ότι η σοσιαλδημοκρατία έχει μπει σε κρίση. Το ΠΑΣΟΚ πάντοτε έλεγε ότι όπως ο Βορράς θα πάει συντηρητικά , άλλο τόσο ο Νότος θα πάει προοδευτικά. Είναι η σχέση Βορρά - Νότου. Ο Νότος δεν αντέχει σε περικοπές, γιατί δεν είχε ποτέ αυτά , που είχαν οι εργαζόμενοι στο Βορρά . Γι αυτό εδώ αναζητιούνται ριζοσπαστικές λύσεις , ^ή έξοδος από το σύστημα. Αλλά αυτή είναι η οικονομική όψη της υπόθεσης.

Θα πρέπει να αναφέρω - κλείνοντας το θέμα - δύο άλλα σχετικά φαινόμενα:- το πρώτο ότι οι επιπτώσεις αυτές , της κρίσης του καπιταλισμού , έχουν περάσει και στον ανατολικό συνασπισμό, διότι οι εμπορικές και άλλες οικονομικές σχέσεις μεταξύ Ανατολής και Δύσης είχαν αναπτυχθεί σε τεράστιο βαθμό.

Για παράδειγμα , η Πολωνία ήταν περίπου 50% συνδεδεμένη με τη Δύση και 50% με την Ανατολή. Άρα αυτή η κρίση έχει περάσει μέσα στις δομές του ανατολικού συνασπισμού αναμφισβήτητα. Και η νέα γραμμή που εκφράζει ο Ανθρώπων είναι μια γραμμή που λαμβάνει υπόψη της τις νέες αναγκαιότητες για οικονομική ανάπτυξη . Έχει δοθεί κύρια ένταση στην ανάπτυξη της γνώσης , όχι μόνο στη νέα τεχνολογία αλλά και στην κοινωνική δομή με βασικά ερωτήματα για την παραγωγικότητα , που και εκεί αρχίζει να παίρνει διαστάσεις τεράστιου προβλήματος.

Αλλά δυστυχώς δεν είναι μόνο η οικονομική κρίση που μαστίζει. Σαν στοιχειώδη ερμηνεία - κατά την άποψή μου, κατά την άποψη , πιστεύω , όλων μας - ο ψυχρός πόλεμος στον οποίο έχουμε επανέλθει και στον οποίο προχωρούμε με βήματα γοργά, αποτελεί και αυτός αντανάκλαση της οικονομικής κρίσης. Ο καπιταλισμός πάντοτε όταν βρίσκεται σε μια βαθειά κρίση προετοιμάζει το έδαφος για μια πολεμική σύγκρουση. Και θα πρέπει πραγματικά να δούμε ότι η δομή πλέον του παγκόσμιου ακαθάριστου προϊόντος , έχει σημαντικά αλλάξει. Όταν μιλάμε - και θάμαι πίσω στα νούμερά μου γιατί αυτά τρέχω πολύ πιο γρήγορα - μιλάμε για 700 δισεκατομμύρια δολάρια εξοπλισμών σε οπλικά συστήματα που παράγονται και πωλούνται κάθε χρόνο. Και αυτό έχει μια μεγάλη ανοδική πορεία . Γι' αυτό είπα ότι δεν είναι μόνο 700 δις δολάρια. Αυτό ήταν ίσως ένα μήνα πριν. Αυτό ανεβαίνει με πολύ γρήγορο ρυθμό. Όταν παράγουμε όπλα σ' αυτή την κλίμακα , είναι φυσικό οι συνθήκες διαβίωσης ενός μεγάλου κομματιού της υφ' όλης να είναι πραγματικά κάτω από το στοιχειώδες επίπεδο.

Υπάρχει κίνδυνος ανάφλεξης . Ένα από τα χαρακτηριστικά της παραγωγής αυτών των οπλικών συστημάτων είναι ότι μέσα στην όλη διαδικασία της ανατροφοδότησης , της βελτίωσης και της περαιτέρω ανάπτυξης ενός οπλικού συστήματος είναι απαραίτητη η χρήση του. Υπάρχει επομένως και μια πίεση μέσα από το ίδιο το σύστημα , να χρησιμοποιηθούν τα όπλα αυτά , να δοκιμαστούν στο πεδίο της μάχης. Είναι βέβαιο ότι αυτές οι δοκιμές γίνονται στη Μέση Ανατολή, οπωσδήποτε σε κάποιο μέτρο στον πόλεμο Ιράν - Ιράκ, κυρίως όμως στο χώρο της Μέσης Ανατολής.

Μέσα σ' αυτή την κρίση των διεθνών σχέσεων στο πολιτικό επίπεδο, πλησιάζει και η ώρα της εγκατάστασης στην Ευρώπη των πυραύλων ΠΕΡΣΙΝΓΚ II και ΚΡΟΥΖ . Είναι μια ώρα πάρα πολύ κρίσιμη. Αυτό γίνεται βέβαια - αυτή είναι η θέση - σε απάντηση στην παρουσία των εκσυγχρονισμένων πυραύλων ΣΣ - 20 στην Ανατολική

Ευρώπη , στη Σοβιετική Ένωση για την ακρίβεια. Τα ΚΡΟΥΖ και τα ΠΕΡΣΙΝΓΚ II είναι δύο διαφορετικά όπλα. Το ΚΡΟΥΖ είναι ένα όπλο που ταξιδεύει πάρα πολύ χαμηλά , έχει μεγάλη ακρίβεια , δεν μπορεί να πιαστεί από ραντάρ και βρίσκει το στόχο του όσο μακριά και νάναι , μέσα στα πλαίσια της εμβέλειάς του. Ο ΠΕΡΣΙΝΓΚ II είναι ένας πύραυλος με στερεά καύσιμα μεγάλης ακρίβειας , αν και υπάρχουν προβλήματα στη παραγωγή του και στην τελειοποίησή του. Το στόχο τον κτυπά με ένα λάθος 30 με 50 μέτρα. Από τη στιγμή που θα πατήσει κανείς το κουμπί ως την ώρα που θα ^{πλήξει} το στόχο στη Σοβιετική Ένωση, ^{θα περάσουν μόνο 7 λεπτά} Εκείνο που θα ήθελα να τονίσω γιατί δεν χρειάζεται να γίνουμε ειδικοί σ' αυτά είναι ότι η παρουσία ενός όπλου που σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα μπορεί να ^{πλήξει} την πρωτεύουσα , τη Μόσχα, ανατρέπει το συσχετισμό. Αυτό δεν είναι θέμα αριθμών : Είναι τόσα τα ΣΣ - 20 , πόσα ΠΕΡΣΙΝΓΚ θα είναι από εδώ. Τα ΣΣ - 20 έχουν στόχο δυτικοευρωπαϊκό. Δεν έχουν την εμβέλεια να πλήξουν τις Ηνωμένες Πολιτείες. Είναι όπλο στραμμένο ενάντια σε ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Είναι , όπλα αμερικανικής ιδιοκτησίας. Σε καμιά περίπτωση δεν πρόκειται τα ΠΕΡΣΙΝΓΚ ή τα ΚΡΟΥΖ να έχουν δύο κλειδιά . Θα έχουν ένα κλειδί. Η Αμερική θα τα χρησιμοποιήσει όταν και όπως αυτή κρίνει. Υπάρχουν όμως ακόμα δύο καινούρια στοιχεία πολύ σημαντικά. Το πρώτο είναι η διάκριση για τη Σοβιετική Ένωση μεταξύ στρατηγικού όπλου πάνω στο οποίο είχαμε τη διαπραγμάτευση και τη συμφωνία ΣΑΛΤ I καθώς και τη διαπραγμάτευση αλλά όχι την επικύρωση της συμφωνίας ΣΑΛΤ II. Αυτά τα όπλα ήταν στρατηγικά, σε περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ των δύο κολοσσών αφορούσαν τα οπλικά εκείνα συστήματα τα οποία μπορούσαν από τη μία χώρα να πλήξουν την άλλη. Αλλά τούτη ακριβώς η στρατηγική ισορροπία από τη στιγμή , που υπάρχουν στην Ευρώπη αμερικανικά όπλα με εμβέλεια τέτοια που να κτυπάνε τη Σοβιετική Ένωση , αλλάζει σημαντικά. Θα ήταν ακριβώς το ίδιο, εάν στη Κούβα η Σοβιετική Ένωση εγκαταστούσε ΣΣ - 20. Τότε θα ήταν ακριβώς παράλληλες οι καταστάσεις.

Και υπάρχει ένα δεύτερο στοιχείο , στο οποίο έχει δείξει ατελείωτη έλλειψη ευαισθησίας η Δυτική Ευρώπη , που είναι εξαιρετικά σοβαρό για τις Ένοπλες Δυνάμεις της Σοβιετικής Ένωσης. Είναι το γεγονός ότι οι ΠΕΡΣΙΝΓΚ II θα εγκατασταθούν κατά κύριο λόγο στη Δυτική Γερμανία. Ύστερα από τα 20 εκατομμύρια θύματα του τελευταίου πολέμου οι Ένοπλες Δυνάμεις της Σοβιετικής Ένωσης δεν μπορεί παρά να αντιδράσουν στη συμβολική αλλά τόσο σημαντική πάντως παρουσία πυρηνικών όπλων στη Γερμανία.

Γι αυτό νομίζω ότι δεν έχουν αρκετά εκτιμήσει στη Δύση και όχι μόνον στην Αμερική , πόσο σκληρή θα είναι η σοβιετική απάντηση εάν πράγματι εγκατασταθούν τα ΠΕΡΣΙΝΓΚ και τα ΚΡΟΥΖ στη Δυτική Ευρώπη.

Η θέση η δική μας είναι ότι δεν ανακατευόμαστε στις τεχνικές . Δεν είμαστε ειδικοί , τεχνοκράτες του πυρηνικού πολεμου . Δεν πρόκειται να δώσουμε εξετάσεις , γνώσεις . Αλλά ξέρουμε ότι με την εγκατάσταση των ΠΕΡΣΙΝΓΚ και ΚΡΟΥΖ θα υπάρξει εγκατάσταση στις χώρες του Ανατολικού Μπλόκ σύγχρονων πυρηνικών όπλων . Και πηγαίνουμε με γοργό ρυθμό σε μια κλιμάκωση προς τα πάνω . Όχι πιά προς κάποια ισορροπία αλλά προς ένα ξέσπασμα ανταγωνισμών στα οπλικά συστήματα με τεράστιο κόστος για το επίπεδο ζωής και για την Ανατολική Ευρώπη και για τη Σοβιετική Ένωση . Μπαίνουμε δηλαδή σε μια περίοδο που εγκυμονεί πιά ουσιαστικό κίνδυνο πυρηνικής σύρραξης . Και θα ήθελα να μην είμαι " Κασσάνδρα " , αλλά όλοι μας πρέπει να ελπίσουμε να βγάλουμε τη δεκαετία του '80 χωρίς μια τέτοια σύγκρουση .

Για ένα Κίνημα σαν το δικό μας , σε μια χώρα που είναι κρίσιμο σταυροδρόμι και δύσκολα μπορεί να ξεφύγει από μια τέτοια σύγκρουση , είναι χρέος η συμβολή μας στον περιορισμό - αν θέλετε - των πυρηνικών όπλων στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο . Έχουμε ένα χρέος προς τον ελληνικό λαό - πάνω απ' όλα - να κάνουμε κάθε τι , που θα αποφύγει τη δικιά του εμπλοκή σε μια τέτοια σύγκρουση , αν και όπως γνωρίζετε η ραδιενέργεια και άλλες όψεις της δράσης αυτών των όπλων είναι τέτοια ώστε δεν γίνεται μεγάλη διάκριση μεταξύ συμμετεχόντων και μη . Σε κάθε περίπτωση η θέση μας είναι ενάντια σε οποιαδήποτε αύξηση πυρηνικών όπλων σε Ανατολή και Δύση . Και δεχόμαστε αυτή την απλοϊκή τοποθέτηση . Είναι μια απλοϊκή αλλά είναι και η μόνη σωστή , αλλιώς δεν βγαίνει : Πάγωμα και διάλογος , για να βρεθεί μια ισορροπία προς τα κάτω . Αλλά το πάγωμα είναι το κλειδί γιατί σε όλες τις άλλες περιπτώσεις θα μιλήσουμε για αυξήσεις . Και ξέρουμε που οδηγούν οι αυξήσεις .

Όπως γνωρίζετε εμείς είμαστε η μόνη δυτικοευρωπαϊκή χώρα η οποία ανοικτά και επίσημα υποστηρίζει τα Κινήματα Ειρήνης . Πιστεύουμε πραγματικά ότι οι λαοί της Ευρώπης , μα ιδιαίτερα οι νέοι της Ευρώπης , πρέπει να παίξουν αποφασιστικό ρόλο σ' αυτή την κατεύθυνση και το μπορούν .

Για τις εστίες κινδύνου : Κεντρική Αμερική. Όταν γύρισα από την Ισπανία μου έγινε μια επίθεση στον εδώ Τύπο , γιατί είπα ότι πριν τελειώσει το καλοκαίρι θα έχουμε στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στην Κεντρική Αμερική. Και δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι προετοιμάζεται μεγάλη σύγκρουση στο χώρο της Κεντρικής Αμερικής. Οι συνέπειες , βέβαια , μιας τέτοιας επέμβασης για την οικονομική εξέλιξη , για το οικονομικό επίπεδο διαβίωσης , θα είναι για την Κεντρική Αμερική , τραγικές. Στα μέτρα που το μπορούμε - υπάρχει και μια αρκετά καλή απόφαση στη Στουτγάρδη - έχουμε κινήσει το μηχανισμό στους Δέκα σαν Προεδρία για να παίξουμε έναν πιο ενεργό ρόλο στο πρόβλημα της Κεντρικής Αμερικής. Έχουμε αποδεχθεί τις θέσεις της "Κονταδόρα" , των τεσσάρων αυτών χωρών , για πολιτική και όχι στρατιωτική λύση . Αλλά περιέχει η σύγκρουση αυτή ένα στοιχείο , αν θέλετε απρόβλεπτης εξέλιξης. Θα ήταν μια αναμέτρηση , δηλαδή μια επέκταση της επέμβασης των ΗΠΑ από την Κεντρική Αμερική και στην Κούβα. Δηλαδή , το γεγονός ότι υπάρχει ο κίνδυνος - και δεν κάνω πρόβλεψη εδώ - μιας επέκτασης αυτής της ανάφλεξης στις σχέσεις Κούβας και Ηνωμένων Πολιτειών. Εάν αυτό συμβεί , καταλαβαίνετε ότι οι επιπτώσεις οι γενικότερες πιά σε παγκόσμια κλίμακα , μπορεί να είναι καταστροφικές. Περιέχει , δηλαδή , η Κεντρική Αμερική αρκετή πυρίτιδα ικανή να μας τινάξει όλους στον αέρα. Επομένως , δεν είναι το μακρινό πρόβλημα για το οποίο εμείς μπορεί να μην ενδιαφερθούμε και πολύ , γιατί μας αφορά . Αφορά ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Έχουμε τη Μέση Ανατολή . Εκεί υπάρχει σήμερα η τραγωδία του Λιβάνου που ήρθε να προστεθεί στην τραγωδία του παλαιστινιακού λαού. Πήραμε θέση πολύ νωρίς , αμέσως σχεδόν - χωρίς να ασκούμε κριτική κατά της Κυβέρνησης του Λιβάνου , γιατί πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι έχει πολύ μικρά περιθώρια χάραξης ανεξάρτητης πολιτικής πορείας. Από την πρώτη στιγμή είδαμε ότι η διμερής συμφωνία Ισραήλ - Λιβάνου , δεν αποτελούσε ένα πρώτο βήμα στη σωστή κατεύθυνση, αλλά ένα πρώτο μεγάλο βήμα προς τα πίσω. Γιατί , αντί να λύσει το πρόβλημα , το έχει επιδεινώσει. Γιατί υπάρχει σήμερα κίνδυνος διαμελισμού , κυριολεκτικά , του Λιβάνου . Τα ισραηλινά στρατεύματα , όπως ξέρετε , παραμένουν. Τα συριακά παραμένουν στο μέτρο που παραμένουν τα ισραηλινά . Υπάρχει πάντοτε μεγάλη σοβούσα κρίση ανάμεσα στις δύο κοινότητες που απαρτίζουν το Λίβανο, τους Μουσουλμάνους και τους Χριστιανούς Φαλαγγίτες. Αυτό το πράγμα βέβαια , έχει ενταθεί με τον διαμελισμό " ντε φάκτο " του Λιβάνου. Έχουμε μια εξέλιξη πολύ αρνητική

σε ό,τι αφορά το Παλαιστινιακό Κίνημα. Αυτό έχει ρίζες βαθιές, δεν είναι κατασκεύασμα αν και μπορεί να έχει υποβοηθηθεί, υπάρχει η διάκριση ανάμεσα σε δύο πολιτικές που μπορούσε να ακολουθήσει η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης. Μια είναι καθαρά συγκρουσιακή - πολεμική. Η άλλη είναι ένα μίγμα πολιτικής και στρατιωτικής πολιτικής. Αυτή τη δεύτερη εκφράζει ο Αραφάτ. Αλλά η αντίθεση που ξέσπασε στους κόλπους της ΟΑΠ είναι αποτέλεσμα και κλονισμού της ελπίδας ότι με πολιτικά μέσα μπορεί να προωθηθεί η λύση του Παλαιστινιακού.

Θα πρέπει να σας πω ότι χτές με επισκέφθηκε ο Γενικός Γραμματέας του Αραβικού Συνδέσμου. Δεν είναι αληθές ότι δεν μιλήσαμε επίσης για τη δυνατότητα επενδύσεων και ανάπτυξης στενότερων οικονομικών σχέσεων με τον αραβικό χώρο. Ναι, μιλήσαμε. Μάλιστα υπάρχει προεργασία τώρα και ίσως μπορέσουμε και κινηθούμε σ' αυτή την κατεύθυνση. Όμως ο κύριος λόγος για τον οποίο με είδε είναι η ανάληψη από την Προεδρία μιας ενεργούς παρέμβασης πλέον σε επίπεδο των Δέκα στο θέμα της Μέσης Ανατολής.

Το καλοκαίρι του 1983, σημαδέυτηκε από τη μονογραφή της ιστορικής συμφωνίας απομάκρυνσης των αμερικανικών βάσεων από την Ελλάδα. Μετά από πολύμηνες και εντονότατες διαπραγματεύσεις. Αυτή η κυβερνητική πράξη, ορόσημο αν θέλετε, σφράγισε το τέλος μιας εποχής εξάρτησης. Και ανοίγει νέους ορίζοντες με προωθημένες κατακτήσεις για την εθνική κυριαρχία και ανεξαρτησία. Επίσης, μια άλλη σημαντική πράξη είναι η ανάληψη της Προεδρίας της ΕΟΚ από την Ελλάδα γιατί δίνει ουσιαστικές δυνατότητες να διαμορφωθούν νέοι συσχετισμοί και νέοι προσανατολισμοί στην Κοινότητα. Είναι ένα ιστορικό παράδοξο πώς η Προεδρία ήρθε στην Ελλάδα ακριβώς την ώρα που το μεγάλο ερώτημα στους Δέκα είναι το του Σαίξπηρ: "To be or not to be". Θα προχωρήσει η Κοινότητα ή θα διαλυθεί. Πέσαμε, δηλαδή, επάνω στη μεγαλύτερη κρίση της Κοινότητας. Ήρθε σε μας, εμάς, που έχουμε ασκήσει τόσο σκληρή κριτική για την κοινοτική δομή, για τις ταχύτητες τις δύο ή τρεις που συνυπάρχουν μέσα στην Κοινότητα.

Αλλά πριν μπούμε λίγο πιο αναλυτικά στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής μας, είναι νομίζω και σωστό και αναγκαίο να υπενθυμίσουμε τη βασική μας κατευθυντήρια αρχή, τόσο για την διαμόρφωση, όσο και για την άσκηση αυτής της πολιτικής.

Η χώρα μας , από την γεωγραφική της θέση , αποτελεί έναν συνδυαστικό κρίκο ανάμεσα σε τρεις ηπείρους . Την Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική, που έχουν σαν κοινό σημείο αναφοράς τη θάλασσα της Μεσογείου. Η Ελλάδα δεν είναι μόνο χώρα σύνορο, αλλά ταυτόχρονα είναι το κλειδί για το πέρασμα στα Βαλκάνια , τη Μέση Ανατολή , τη Βόρεια Αφρική και την Νοτιοανατολική Μεσόγειο και Ευρώπη. Αναμφίβολα η περιοχή μας αποτέλεσε και αποτελεί το παραδοσιακό και προνομιακό σταυροδρόμι συνάντησης , αντιπαράθεσης , ανανέωσης και σύνθεσης πολιτικών μα και θρησκευτικών ρευμάτων. Ταυτόχρονα όμως ιστορικά η θερμή περιοχή. Η λεγόμενη στο παρελθόν πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης , τα Βαλκάνια , είναι κοντά μας. Είναι μια περιοχή μόνιμης σύγκρουσης , αν θέλετε , γεωπολιτικών στρατηγικών των μεγάλων δυνάμεων , όπως ελέγοντο παλαιότερα, και σήμερα των υπερδυνάμεων.

Αναμφισβήτητα , η θέση μας είναι στρατηγική και συνάμα ελεύθερη. Γι' αυτό το λόγο , ταυτόχρονα , συνυπάρχουν τεράστιες δυνατότητες, μα και σοβαροί περιορισμοί στην πορεία μας. Ο σωστός συνδυασμός της τολμηρής αξιοποίησης των δυνατοτήτων και της συνετής γνώσης των περιορισμών , οδηγεί σε ρεαλιστικό αλλά αταλάντευτο σχεδιασμό εξωτερικής πολιτικής με ολόπλευρες , αδέσμευτες και πολυδιάστατες πρωτοβουλίες. Προϋπόθεση για την αυτόνομη και ανεξάρτητη πορεία της Ελλάδας , για μια ασφαλή και νικηφόρα προοπτική απόλυτου εθνικού αυτοπροσδιορισμού , είναι να αξιολογείται σωστά , κάθε φορά , ο διεθνής συσχετισμός δυνάμεων και να εντάσσεται η χώρα μας στην κάθε φορά μεταλλασσόμενη ευρωπαϊκή , μεσογειακή και βαλκανική συγκυρία . Επιδιώκουμε σταθερά , να κατακτούμε θετικές διαφοροποιήσεις , διευρύνσεις της βάσης μας , στέρεα ερίσματα σχέσεων της χώρας μας με τα άλλα έθνη , έτσι που να σταθεροποιούν την πορεία μας προς την ανεξαρτησία , να κατοχυρώνουν την εδαφική ακεραιότητα , την εθνική αμυντική ετοιμότητα και τα κυριαρχικά εθνικά δικαιώματα, έτσι που να θωρακίζουν τους δημοκρατικούς θεσμούς και να διασφαλίζουν την οικονομική ανάπτυξη .

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι στον παγκόσμιο χάρτη και κύρια στις θερμές περιοχές και στους ζωτικούς χώρους των δύο υπερδυνάμεων υπάρχει μια διακεκομμένη , αν θέλετε , γραμμή. Είναι η γραμμή που αναπαριστά τη γεωπολιτική ισορροπία , όπως καθορίστηκε στις συμφωνίες της Γιάλτας και του Πότσδαμ. Η βαρεία σκιά του πολύπλευρου ανταγωνισμού σε στρατιωτικό , οικονομικό , πολιτικό , τεχνολογικό και πολιτιστικό επίπεδο τείνει να παγιώσει

τις σφαίρες επιρροής , τείνει να ακινητοποιήσει τα έθνη , τις κοινωνίες , τους λαούς. Αυτές οι δυσκολίες , τις οποίες αναφέρω, δεν μνημονεύονται για να αποτρέψουν τις προσπάθειές μας , αντίθετα μνημονεύονται για να επιτείνουν τον αγώνα μας και να εμπλουτίσουν την πείρα μας.

Το ΠΑΣΟΚ έχει αρνηθεί και στα λόγια και στην πράξη τη λογική του διαμοιρασμού του κόσμου και την ύπαρξη των ψυχροπολεμικών μπλόκ. Για μας δεν ισχύουν αμυντικές δεσμεύσεις. Ο παγκόσμιος διπολισμός , όμως , και τα μπλόκ , τα στρατόπεδα , είναι δοσμένα ιστορικά στο σήμερα. Ένα δοσμένο όμως , που δεν μας εγγιwbίζει , δεν μας καθηλώνει σε μοιρολατρική αποδοχή και παθητική στάση . Είναι σίγουρο ότι τα πάντα ανάγονται και πολύ περισσότερο δεν εκπορεύονται μόνο από τον ανταγωνισμό των δύο υπερδυνάμεων. Υπάρχουν αντιφάσεις και αδυναμίες στο εσωτερικό και των δύο δομών. Και εσωτερικές συγκρούσεις και μετατοπίσεις μέσα στους στρατιωτικούς συνασπισμούς. Υπάρχουν αισθητές ρωγμές και έντονος εθνικός προστατευτισμός, αν θέλετε , στους οικονομικούς συνασπισμούς.

Η αντίθεση Βορρά - Νότου είναι βασική και πανταχού παρούσα μια και εξωτερικεύεται σε όλους τους διεθνείς οργανισμούς. Προβάλλουν σαν αγεφύρωτες οι αντιθέσεις , δυστυχώς , των Αδεσμεύτων. Διαμορφώνονται παντού ιδιαίτερες εθνικές δυναμικές που προκύπτουν είτε από πολιτικές διαδικασίες , είτε από εθνικο-απελευθερωτικά κινήματα , είτε από éναλλαγές στρατιωτικών καθεστώτων. Υπάρχουν σε συνεχή ροή οι διακυμάνσεις και αναστροφές στις διακρατικές σχέσεις. Αυτή η περιγραφή δείχνει τη ρευστότητα , την éναλλαγή που είναι ενθαρρυντικό και θετικό στοιχείο από τη μια και εγκυμονεί κινδύνους και δυσκολίες από την άλλη. Είναι αλήθεια ότι κάθε ρωγή , κάθε αντίφαση , αντίθεση και διαφοροποίηση γεννά έλπίδα και τροφοδοτεί δυνατότητες . Η καταγραφή και ύπαρξη πολλών πόλων ενισχύει για μια χώρα - αρκεί να το θέλει η χώρα - την πορεία προς μια συνολική εθνική διέξοδο .

Ο απόλυτος μηδενισμός των αντιθέσεων και των διαφοροποιήσεων που προβάλλεται σαν λυτρωτική λύση είτε με την πρόσδεση της χώρας στο άρμα της μιας ή της άλλης υπερδύναμης, είτε στη μετωπική σύγκρουση , είναι θέση και ανιστόρητη και τυχοδιωκτική. Αντίθετα, η προωθημένη και τολμηρή αξιοποίηση όλου του πλέγματος των αντιθέσεων και των ρωγμών στα πλαίσια μιας πολυδυναμικής και πολυδιάστατης - χωρίς προκαταλήψεις - εξωτερικής πολιτικής , είναι η μοναδική

βιώσιμη και ριζοσπαστική και ρεαλιστική διέξοδος. Αυτή η επεξεργασμένη θέση για ένα σοσιαλιστικό κόμμα και πολύ περισσότερο για μια σοσιαλιστική κυβέρνηση είναι συστατικό στοιχείο του τρίτου δρόμου. Και αυτό , γιατί συμβάλλει αποφασιστικά στην αποδιάρθρωση των ψυχροπολεμικών μπλόκ μιας και καθιερώνει μια νέα διεθνή τάξη πραγμάτων με σχέσεις ισοτιμίας , αυτονομίας , ανεξαρτησίας μεταξύ εθνών και λαών.

Και δυο λόγια για τις βάσεις

Επειδή μίλησα για αυτές δεν θέλω να ξαναμπώ σε λεπτομέρειες , και πάντως σε μικρό χρονικό διάστημα θα έχουμε τη δημοσίευση του κειμένου μόλις υπογραφεί , οπότε θα έχουμε και παραπέρα συζήτηση , άσχετα από τη συζήτηση που θα γίνει στη Βουλή τον Οκτώβρη. Αλλά , πράγματι , πιστεύω ότι χρονικά ήταν μια ιστορική και αποφασιστική καμπή . Αναβαθμίστηκε ο εθνικός μας λόγος , γιατί αυτή η συμφωνία περιέχει αρκετές πτυχές που εμφανίζονται για πρώτη φορά , όχι μόνο σε σχέση με την Ελλάδα , αλλά και σε σχέση Αμερικής με άλλες χώρες.

Βέβαια, όπως τόνισα και σ'αυτά που είπα , όταν παρουσίασα ^{τη συμφωνία} από την τηλεόραση , θα πρέπει να το δούμε σαν ένα βήμα σε μια πορεία για την κατοχύρωση της εθνικής μας ανεξαρτησίας, σε μια πορεία μετάβασης στο σοσιαλισμό. Είναι ένα βήμα στη σκακιέρα. Στόχος μας είναι η ολοκληρωμένη εθνική ανεξαρτησία . Αλλά αυτό δεν μπορούμε να το πλησιάσουμε γραμμικά , αλλά διαλεκτικά.

Στην περίφημη Διακήρυξη της 3ης Σεπτέμβρη , που παραμένει πυξίδα για τα οράματά μας και την πορεία μας , μιλήσαμε και μιλούμε για την εθνική ανεξαρτησία , σαν προϋπόθεση της λαϊκής κυριαρχίας , και τη λαϊκή κυριαρχία σαν προϋπόθεση της κοινωνικής απελευθέρωσης. Όμως η σχέση δεν είναι κάθετη , γραμμική όπως μπαίνει στο χαρτί , αλλά είναι μια διαλεκτική σχέση γιατί ταυτόχρονα οι κινήσεις σου στον ένα τομέα πρέπει να συνδυάζονται με κινήσεις στον άλλο . Το ένα στηρίζει το άλλο. Είναι μια πολύπλοκη πραγματικότητα. Είναι ένα τρίπτυχο δηλωτικό - αν θέλετε - διαλεκτικής σχέσης . Πιστεύω πράγματι ότι η εξωτερική πολιτική που έχει ακολουθήσει η Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ , έχει διαμορφώσει για την Ελλάδα μια εντελώς διαφορετική θέση στην αντίληψη φίλων και μη.

Για το NATO, πολλά καινούρια δεν έχω να σας πω. Όπως ξέρετε οι σχέσεις μας με το NATO όπως και οι σχέσεις μας με την Ουάσιγκτον περνούν από την Άγκυρα. Έχουμε το περίφημο τρίγωνο με όλες τις συνέπειες που έχει αυτό και με όλους τους περιορισμούς που επιβάλλει. Δεν έχει υπάρξει καμιά κίνηση επιτυχής από οποιαδήποτε πλευρά, στο θέμα του NATO. Η συμφωνία Ρότζερς παραμένει ανυλοποίητη. Και παραμένει ανυλοποίητη για πολλούς λόγους, αλλά υπάρχει πρώτα ο κύριος και βασικότερος ότι η υλοποίησή της σύμφωνα με τις ερμηνείες που δίνουν το NATO, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Τουρκία, θα σήμαινε ουσιαστικά παράδοση ενός τμήματος του χώρου του Ανατολικού Αγαίου στην τουρκική άμυνα. Θα παραδίδαμε την ελληνική άμυνα σε νησιώτικο χώρο στο Αιγαίο, σε μιά άλλη χώρα. Γι' αυτό είναι και για τις Ένοπλες Δυνάμεις, όχι μόνο για το ΠΑΣΟΚ και το Λαό αδύνατο να γίνει δεκτή μια τέτοια λύση. Και δεύτερον, το γεγονός ότι υπάρχει αυτό το πρόβλημα και ότι επίμονα το NATO, η Τουρκία, η Ουάσιγκτον στις κοινές ασκήσεις τις οποίες διαμορφώνουν στο Αιγαίο, περιλαμβάνουν όρους που δημιουργούν προηγούμενο θετικό, για την ερμηνεία της συμφωνίας Ρότζερς. Γι' αυτό έχει καταστεί σχεδόν αδύνατη η συμμετοχή μας σε ασκήσεις. Αυτή είναι η σημερινή κατάσταση. Είναι μια κατάσταση που σ' ότι αφορά το NATO δεν είναι ικανοποιητική. Είναι όμως μια κατάσταση που σ' ότι αφορά τα εθνικά συμφέροντα της χώρας μας, είναι ασφαλώς καλύτερη από την υλοποίηση της συμφωνίας.

Όπως γνωρίζετε στα Βαλκάνια έχουμε και εμείς - δεν είμαστε βέβαια οι πρώτοι, αλλά τώρα είμαστε η ενεργός δύναμη - έχουμε πάρει την πρωτοβουλία για μια διάσκεψη που θα οδηγήσει στην αποπυρηνικοποίηση των Βαλκανίων. Έστειλα ένα πρώτο γράμμα που έθετα το πρόβλημα και έδινα κάποια μορφή στη συνεργασία σε τεχνικό επίπεδο. Θα πρέπει οι εκπρόσωποι των κυβερνήσεων να συνεννοηθούν, να συναντηθούν και να προετοιμάσουν το έδαφος για την πολιτική απόφαση. Επήρα θετικά γράμματα, απόλυτα θετικά γράμματα, από την Ρουμανία, τη Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία. Επήρα ένα γράμμα που αφήνει σαφώς ένα μεγάλο παράθυρο από την τουρκική Κυβέρνηση, δηλαδή δεν απορρίφθηκε η πρότασή μου από την Κυβέρνηση της Τουρκίας, του κ. Ουλουσού. Απορρίφθηκε όμως από την Αλβανία. Και απορρίφθηκε με βάση κυρίως τη λογική ότι αυτό θα άξιζε να γίνει, αφού η Ελλάδα και η Τουρκία φύγουν από το NATO και η Ρουμανία και η Βουλγαρία από το Σύμφωνο Βαρσοβίας, και για τη Γιουγκοσλαβία - τί νομίζετε; - Αφού φύγει και από τα δύο

μπλόκ στα οποία συμμετέχει. Οι απαντήσεις λοιπόν γενικά ήταν θετικές. Απέστειλα μια δεύτερη επιστολή τώρα που κάνω πιά συγκριμένη πρόταση για να ξεκινήσουμε τη διαδικασία. Πιστεύω ότι η σημασία αυτής της υπόθεσης είναι πολύ μεγαλύτερη από τα σύνορα των Βαλκανίων. Είναι μια πρώτη μεγάλη κίνηση για τη δημιουργία αποπυρηνικοποιημένων ζωνών στον ευρωπαϊκό χώρο και έρχεται να συνδεθεί με την πρόταση Πάλμε για την Κεντρική Ευρώπη, και επίσης με προτάσεις σχετικά με το σκανδιναβικό πλέγμα, Φινλανδία - Βορειοδυτική Σοβιετική Ένωση.

Υπάρχουν λοιπόν πολλές κινήσεις οι οποίες εντοχύνουν τις δυνάμεις της ειρήνης. Και εύχομαι να βγει πέρα. Όμως έχουμε δηλώσει και δεν φεύγουμε από τη δήλωση αυτή ότι για μας παραμένει απόλυτα δεσμευτικός ο στόχος της απομάκρυνσης από το ελληνικό έδαφος των ατομικών όπλων που υπάρχουν - και πράγματι υπάρχουν στη χώρα μας. Αυτό, έχουμε δηλώσει, δεν το βάζουμε σε διμερές επίπεδο. Ενώ για τις βάσεις είπαμε ότι θα γίνει προσπάθεια να λυθεί μέσα από διμερείς διαπραγματεύσεις, με μια διμερή συμφωνία. Στο θέμα των πυραύλων είμαστε κάθετοι, γιατί είναι θέμα επιβίωσης του ελληνικού λαού. Έχει καταστεί απόλυτα σαφές, ότι σε περίπτωση παγκόσμιας σύγκρουσης, θα δεχθούμε αμέσως τα πυρηνικά όπλα και θα τα δεχτούμε διότι η Ελλάδα έχει αποθηκευμένα πυρηνικά όπλα. Θα ήθελα να σας πω κάτι άλλο: Δεν έχουν σχέση με τις βάσεις. Δεν βρίσκονται στις αμερικάνικες βάσεις. Αλλά λεπτομέρειες νομίζω ότι δεν αξίζει να πούμε. Απλά ήθελα να ξανατονίσω την ακλόνητη απόφασή μας να προχωρήσουμε σ' αυτό έστω και εάν η βαλκανική μας πρωτοβουλία δεν περάσει.

Δuo λόγια για την ΕΟΚ: Ήδη είπα ποιά είναι η ειρωνία της ιστορίας ναρίτερα, ότι σε μας έλαχε ο κλήρος " να βγάλουμε τα κάστανα από τη φωτιά ". Αυτό που βρίσκουμε θετικό στην Προεδρία είναι ότι μας δίνεται η ευκαιρία να προωθήσουμε πολιτικές που μπορεί να αλλάξουν τον χαρακτήρα, σε κάποιο μέτρο, της Κοινότητας. Αναμφισβήτητα, σήμερα, η Κοινότητα είναι μια τελωνειακή ένωση, σύν μια κοινή αγροτική πολιτική. Η μόνη πολιτική που είναι κοινή είναι η αγροτική. Τα χαρακτηριστικά εκείνα που της προσδίδουν έναν κάποιο άλλο χαρακτήρα που ενδιαφέρει καταρχήν χώρες - όχι αναπτυγμένες στο μέτρο που είναι οι μεγάλες χώρες της Δύσης - όπως είναι η Ελλάδα, είναι τα διάφορα ταμεία, κοινωνικό, περιφερειακό, κ.λ.π. τα οποία, αν πράγματι είχαν χρήματα, πόρους σημαντικούς, θα ήταν δυνατόν να υπάρξει μια ανακατανομή, ουσιαστικά, του εισοδήματος, η οποία θα επέτρεπε

στις χώρες με βραδύτερο ρυθμό εξέλιξης - τη δεύτερη ταχύτητα , με κατώτερο βιοτικό επίπεδο - να γεφυρώσουν την απόσταση.

Όπως γνωρίζετε , πέρα από την Προεδρία , η Ελλάδα έχει αρχίσει ένα διάλογο σχεδόν αμέσως από τότε που γίναμε κυβέρνηση , δηλαδή τον Δεκέμβρη του '81 στο Λονδίνο , για τη διαμόρφωση ενός συνόλου ειδικών ρυθμίσεων. Αυτό , όπως γνωρίζετε , έχει , μακρά ιστορία . Υποβάλαμε ένα μνημόνιο , που έχει δύο βασικές όψεις. Η μία αφορά τη μεταφορά πόρων , μέσω των διαφόρων ταμείων , που συνδέεται στενά με τα νέα ολοκληρωμένα μεσογειακά προγράμματα , που πρόκειται να αποφασιστούν ή όχι. Η τύχη τους θα κριθεί από τη Διάσκεψη των Αθηνών . Η δεύτερη όψη, το δεύτερο πρόβλημα , είναι η προστασία της ελληνικής βιομηχανίας, για να μπορέσουμε να συμμετάσχουμε στη νέα τεχνολογική πορεία της ανθρωπότητας. Είναι " ηλίθιο φαινότερον " ότι η ελληνική βιομηχανία δεν μπορεί να επιζήσει , χωρίς ειδικά μέτρα για κάποια χρονική περίοδο. Και όπως ξέρετε , αυτή η προστασία που ζητήσαμε της ελληνικής βιομηχανίας, στην απάντηση της Επιτροπής , ήταν όχι αρνητική, αλλά και όχι θετική. Στο θέμα των πόρων ήταν θετική . Υποβάλαμε ξανά , όχι νέο μνημόνιο, αλλά ετοιμάσαμε την απάντησή μας στην απάντησή τους. Και οφείλω να ομολογήσω , βρήκαμε ότι στον τομέα αυτό είναι έτοιμοι να προχωρήσουμε. Πώς και πόσο ακριβώς , δεν γνωρίζουμε . Αυτές οι συζητήσεις , αυτός ο διάλογος , συνεχίζεται και κατά τη γνώμη μου θα συνεχίζεται καθ' όλη την περίοδο που θα έχουμε την Προεδρία. Πιστεύω ότι μέσα στον χειμώνα θα έχουμε τα οριστικά αποτελέσματα. Πολλά εξαρτώνται από το τί θα συμβεί στην Κοινότητα , που πραγματικά εξαρτάται από το τί θα συμβεί στην Αθήνα. Είναι η πιο κρίσιμη συνάντηση από τον χρόνο γέννησης της ΕΟΚ. Αλλά τότε , θα είμαστε σε θέση να κάνουμε τις οριστικές μας εκτιμήσεις, και έτσι θα είμαστε σε θέση να συμμετάσχουμε με βάση μια απόλυτα συγκεκριμένη πολιτική στις εκλογές του Ιούνη για το Ευρωκοινοβούλιο.

Θα ήθελα για το Κυπριακό να επισημάνω , κάπως προσεκτικά, μερικά πράγματα , γιατί είναι μια πάρα πολύ λεπτή περίοδος. Μετά τις προεδρικές εκλογές , πράγματι , διαμορφώσαμε , οι δύο κυβερνήσεις , μια κοινή πολιτική που στηρίζεται βασικά σε ορισμένες αρχές. Την ενεργό διεθνοποίηση , την απομάκρυνση των τουρκικών στρατευμάτων και διάλογο μεταξύ των δύο κοινοτήτων για τη διαμόρφωση του χάρτη, για επίλυση του εδαφικού κ.λ.π. Αλλά με επιμονή και στα δύο πρώτα που ανέφερα.

Πράγματι, η προσφυγή στα Ηνωμένα Έθνη, στη Γενική Συνέλευση, έφερε εντυπωσιακά αποτελέσματα. Πρέπει να πούμε ότι είναι ίσως η καλύτερη που έχει υπάρξει. Αλλά ακριβώς αυτή η επιτυχία της Κύπρου στα Ηνωμένα Έθνη δημιούργησε σοβαρές αντιδράσεις από πλευράς της Τουρκίας και της τουρκοκυπριακής κοινότητας στην Κύπρο. Περάσαμε μια περίοδο απειλών, θα έλεγα, από τον κ. Ντενκτάς, ότι θα ανακηρύξει ανεξάρτητο κράτος και ταυτόχρονα αντιμετωπίσαμε από την πλευρά του, επίσης, μια άρνηση για τη συνέχιση των διακοινοτικών. Είναι μια νέα εξέλιξη. Σύμφωνα με τις θέσεις τους θα πρέπει, περίπου, να συμφωνήσει η κυπριακή Κυβέρνηση σε όλα ουσιαστικά τα σημεία, για να καταστεί δυνατή η συνάντηση. Δηλαδή, οι προϋποθέσεις της συνάντησης είναι αναγνώριση τετελεσμένων, παράδοση άνευ όρων. Σ' αυτή ακριβώς την κρίσιμη περίοδο ανεμένετο μια πρωτοβουλία του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος είχε υποσχεθεί ότι θα αναλάβει μια ενεργό στάση και ότι δεν πρόκειται να αιφνιδιάσει κανέναν. Στη μεγάλη προσπάθεια που γίνεται αυτή την ώρα από τουρκικής πλευράς, είναι να μετατρέψει την πρωτοβουλία Ντε Κουεγιάρ, απλώς σε μια γεφύρωση των σημερινών αντιθέσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων έτσι ώστε να επαναρχίσει ο διάλογος. Δηλαδή, στόχος είναι η εξάντληση της πρωτοβουλίας σε ένα και μόνο πράγμα. Την επανέναρξη των κοινοτικών. Είναι μια πάρα πολύ ενδιαφέρουσα και λεπτή περίοδος.

Οφείλω να ομολογήσω ότι υπάρχει μια εξέλιξη θετική. Και η εξέλιξη αυτή είναι η θέση της αγγλικής Κυβέρνησης, που αποδέχτηκε σχεδόν πλήρως τις θέσεις του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Μια θετική εξέλιξη μπορεί να οδηγήσει και σε άλλες θετικές εξελίξεις. Εκείνο που θα ήθελα να σας διαβεβαιώσω, και μέσω της Κεντρικής Επιτροπής τους Κύπριους αδερφούς μας, είναι ότι για την Ελλάδα, για την Κυβέρνησή μας οι μεγάλοι στόχοι της ανεξαρτησίας της Κυπριακής Δημοκρατίας, του ενιαίου της Κυπριακής Δημοκρατίας, της απόσυρσης όλων των ξένων στρατευμάτων ανεξαιρέτως της επανόδου των προσφύγων στις εστίες τους. Αυτοί οι στόχοι παραμένουν ζωντανοί στόχοι για μας, γιατί δεν πιστεύουμε ότι μια οριστικά αρνητική εξέλιξη στην Κύπρο θα άφηνε τον ελλαδικό χώρο άθικτο.

Είμαστε στη διακυβέρνηση της χώρας για 21 μήνες. Πραγματικά, νομίζω, ότι έχουμε καταβάλει σκληρές προσπάθειες για την τήρηση του συμβολαίου τιμής με τον λαό. Ασφαλώς στους 21 μήνες δεν αλλάξαμε τη μορφή της Ελλάδας. Πιστεύουμε όμως, ότι

αλλάξαμε οριστικά τη φορά των πραγμάτων. Δώσαμε και δίνουμε καθημερινή μάχη να σταματήσουμε τον οικονομικό κατήφορο που κληρονομήσαμε , να βγάλουμε τη χώρα μας από κρίσιμα αδιέξοδα, να ανοίξουμε καινούριους δρόμους για το λαό και το έθνος. Ασφαλώς έγιναν λάθη στη διαδρομή της πορείας μας. Υπήρξαν αδυναμίες και υπάρχουν . Παρουσιάστηκαν σημαντικές καθυστερήσεις και παρουσιάζονται . Σε όλους όμως τους τομείς της εθνικής, πολιτικής , κοινωνικής , οικονομικής και πολιτιστικής ζωής μας, νομίζω πως η πολιτική της Κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ σφραγίστηκε από συνέπεια και ευθύνη. Σε όλους τους τομείς , νομίζω , έχει ήδη τεθεί μια διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στο χθές και στο αύριο. Ο λαός , και αυτό φαίνεται όταν πηγαίνουμε , εσείς , εγώ , στην ελληνική επαρχία, γνωρίζει καλά δυο πράγματα. Ότι αυτή η Κυβέρνηση , όσες αδυναμίες και να έχει , είναι δική του κυβέρνηση . Και δεύτερο , ότι αυτή η Κυβέρνηση δεν έχει καμιά εξάρτηση, καμιά δέσμευση εκτός από μία . Τη δέσμευση να υπηρετεί το λαό και τα συμφέροντα του έθνους .

Οι βασικοί άξονες της προσπάθειάς μας στην πρώτη φάση ήταν ^η περήφανη, πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική και η αμυντική θωράκιση της χώρας. Το βάθεμα της δημοκρατίας, η ισοπολιτεία, η εθνική συμφιλίωση . Η συγκράτηση και σταθεροποίηση της οικονομίας . Τα θεμέλια διοικητικής

οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής αποκέντρωσης. Η συμφιλίωση κράτους και πολίτη. Αξιοπιστία και πνοή σε μια αποστεωμένη κρατική μηχανή. Μέτρα κοινωνικής δικαιοσύνης. Πάω ειδικά, δώσαμε τη μάχη για την κατοχύρωση της εθνικής ανεξαρτησίας μέσα από τη σταδιακή, υπεύθυνη και αποφασιστική επίλυση των μεγάλων μας θεμάτων. Είναι ελπίδα μας ότι μέσα στα χρόνια που θα συνεχίσουμε τη διακυβέρνηση αυτής της χώρας και βλέπω ότι οι εφημερίδες της Δεξιάς γράφουν ότι το ελάχιστο που θα θεωρήσω απαραίτητο είναι 8 χρόνια, και βλέπουμε να επιλύσουμε τα μεγάλα εθνικά θέματα της χώρας που έχουν αποτελέσει, πράγματι, έναν παράγοντα αναστολής.

Θέλουμε να θεμελιώσουμε την αυτοδύναμη οικονομική ανάπτυξη. Παλεύουμε να περάσουμε θεσμικές αλλαγές σε όλους τους τομείς με ταυτόχρονη κατοχύρωση αυτών των αλλαγών. Αλλαγών που δεσμεύουν την πορεία μας προς το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας μας.

Το βασικό κριτήριο των αλλαγών^{και} της όλης προσπάθειας ήταν η καθιέρωση της έντονης καθημερινής παρουσίας του λαού και των φορέων του στις αποφάσεις που τον αφορούν. Η λαϊκή συμμετοχή δεν είναι πια ένα σύνθημα. Μέρα με τη μέρα, αλλού, περισσότερο, αλλού λιγότερο γίνεται πράξη. Σήμερα κάθε Ελληνίδα, κάθε Έλληνας, ξέρει ότι το ΠΑΣΟΚ μπορεί να κάνει πραγματικότητα τα οράματα και τις επιθυμίες του λαού και να περιφρουρήσει μαζί με το λαό τις κατακτήσεις του. Το ποτάμι δεν γυρίζει πίσω. Η 18η Οκτώβρη του '81 είναι ορόσημο για να θυμόμαστε τι αφήσαμε για πάντα πίσω μας. Γι' αυτό ο λαός συμπαρίσταται και συμμετέχει. Οι αγώνες του λαού πράγματι τώρα δικαιώνονται. Οι αγώνες του λαού δεν έγιναν για να τεθούν σε κάποιο μουσείο αλλά για να ανοίξουν νέοι δημοκρατικοί δρόμοι για να αλλάξει επιτέλους η ζωή και η μοίρα των ανθρώπων του μόχθου. Είμαστε περήφανοι γιατί συμβάλλουμε στη δικαίωση αυτών των αγώνων.

Η αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης, αποτέλεσε την εκπλήρωση του παραμελημένου χρέους της Πολιτείας σ' αυτούς που έπεσαν, σ' αυτούς που πολέμησαν για να είμαστε σήμερα εμείς ελεύθεροι. Μα αποτελεί ταυτόχρονα το θεμέλιο λίθο για να σταματήσει ο διχασμός, για να χτίσουμε την τόσο απαραίτητη για το λαό και το Έθνος εθνική ομοψυχία.

Προς την ίδια κατεύθυνση αποφασιστικής σημασίας αλλαγή αποτέλεσε η κατάργηση εκδηλώσεων, που διχάζουν και αποπροσανατολίζουν το λαό, των γιορτών του μίσους. Ο ελεύθερος επαναπατρισμός των πολιτικών προσφύγων ήταν η εκπλήρωση ενός εθνικού χρέους.

Η κατάργηση του σταυρού προτίμησης εξυψώνει την κοινοβουλευτική ζωή και τον πολιτικό αγώνα στον τόπο μας. Ταυτόχρονα προχωρούμε αποφασιστικά για να κάνουμε τη δικαιοσύνη όχυρό της Δημοκρατίας, ανεξάρτητη από κάθε επιρροή.

Οι νόμοι για τη Δημόσια Διοίκηση, την εξυγίανση της κρατικής μηχανής, την πάταξη της γραφειοκρατίας, την κάθετη αποκέντρωση, την κατάργηση της πολυθεσίας, τη θέσπιση του ανώτατου όριου μισθών είναι σημαντικές αλλαγές που θα ανατρέψουν σίγουρα την αρνητική πορεία των πραγμάτων στο Δημόσιο Τομέα.

Η λαϊκή συμμετοχή και η αποκέντρωση με τα Νομαρχιακά Συμβούλια με την καταξίωση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τα συνοικιακά συμβούλια, τα συμβούλια ^αμεταρριπτόμενων και τη σταδιακή αποκέντρωση αρμοδιοτήτων και πόρων αποτελούν κρίσιμης σημασίας αλλαγές για τον έλεγχο του γραφειοκρατισμού από τον ίδιο το λαό, για την αξιοποίηση της λαϊκής πρωτοβουλίας, για περισσότερη δημοκρατία, αλλά και για την περιφερειακή ανάπτυξη και ^{την} προκοπή του τόπου.

Ύστερα από τόσα χρόνια αποκαταστήσαμε τις συνδικαλιστικές ελευθερίες με το Νόμο 1264 και την κατάργηση του 330. Πρόκειται για τον πιο προοδευτικό εργατικό νόμο σε όλη την Ευρώπη. Η σημασία αυτού του νόμου θα φανεί πολύ σύντομα, τώρα που ξεκινάει μια άλλη ανάπτυξη για την ουσιαστική συμμετοχή των εργαζομένων.

Η αύξηση της παραγωγικότητας ^{που είναι} τόσο απαραίτητη για την εθνική οικονομία, δεν προωθείται με άνωθεν επιβουλή αλλά με γνήσιο δημοκρατικό διάλογο με όλες τις παραγωγικές τάξεις.

Η καθιέρωση των 40 ωρών δουλειάς, το πενθήμερο, των τεσσάρων εβδομάδων άδειας για όλους τους εργαζόμενους, τα ειδικά προγράμματα του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, του ΟΑΕΔ, κ.λπ. για την καταπολέμηση της ανεργίας είναι σαφή δείγματα της εργατικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ.

Βαθειές ήταν οι αλλαγές στην Παιδεία σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Ο νέος νόμος-πλαίσιο για τα ΑΕΙ αλλά και το νομοσχέδιο για τα ΤΕΙ ανοίγουν νέους ορίζοντες για τη σπουδάζουσα νεολαία ώστε με την καθοριστική της συνειδητή συμμετοχή να ανεβάσουμε το επίπεδο των σπουδών και να την προσαρμόσουμε στις αναπτυξιακές ανάγκες του τόπου. Η κατάργηση των εισαγωγικών στα Λύκεια και ο νέος τρόπος επιλογής για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση μαζί με τη δημιουργία των Μεταλυκειακών Κέντρων διευρύνουν τις

δυνατότητες για μάθηση χωρίς αποκλεισμούς.

Η μεγάλη προσπάθεια που γίνεται στο χώρο της λαϊκής επιμόρφωσης προωθεί το πλάτεμα της μόρφωσης και τη συμμετοχή του πολίτη στην ανάπτυξη.

Η θέσπιση του Κεντρικού Συμβουλίου Υγείας αποτελεί το πρώτο μεγάλο βήμα για την συγκρότηση του εθνικού φορέα ^{Υγείας}. Η μεγάλη αλλαγή που συντελείται με το νόμο για την κοινωνικοποίηση του φαρμάκου θα αποτελέσει επανάσταση για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη του ελληνικού λαού, στην ύπαιθρο και την πόλη.

Για το ξαναζωντάνεμα της ελληνικής υπαίθρου ρίχνεται το βάρος στην εξυγίανση και τον εκδημοκρατισμό του Συνεταιριστικού Κινήματος. Η αποφασιστική μάχη ενάντια στους μεσάζοντες ^{62^{ου}} βίχτηκε στις δυνάμεις του ανερχόμενου Συνεταιριστικού Κινήματος και έδωσε ένα πρώτο δείγμα γραφής για τις δυνατότητές του. Η Αγροτική Πολιτική χαρακτηρίζεται από μια επίπονη αλλά νικηφόρα προσπάθεια, με μέτρα για τη διαθεση των γεωργικών προϊόντων και την ουσιαστική στήριξη των τιμών παρά τις δύσκολες συνθήκες και την κατάσταση που κληρονομήσαμε, σε συνδυασμό πάντα τα μέτρα αυτά, με την προώθηση του εκσυγχρονισμού και οικονομικής ανάπτυξης του αγροτικού τομέα. Η αύξηση των αγροτικών συντάξεων, η αυτοτελής σύνταξη της ελληνίδας αγρότισσας ^{και} η επέκταση της δωρεάν ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε όλους τους αγρότες αποτελούν εκπλήρωση υποχρεώσεων προς την πιο καταπιεσμένη τάξη την αγροτιά. Ο νέος νόμος για τα κίνητρα προδιαγράφει τη σταθερή απόφαση της κυβέρνησης για την ανάπτυξη του τόπου.

Μια σειρά από αλλαγές στους τομείς των δημόσιων έργων, του οικισμού, της πρόνοιας, του περιβάλλοντος, των συγκοινωνιών, της ενέργειας, της βιομηχανίας, του τουρισμού, της τεχνολογίας, του εμπορίου, του αθλητισμού και κύρια στον τομέα της εξύψωσης της πολιτικής ζωής του τόπου, έχουν γίνει αισθητές για κάθε Έλληνα και για κάθε Ελληνίδα. Η μεγάλη αλλαγή στον τομέα των έργων είναι ότι αυτά προγραμματίζονται με τη συμμετοχή του λαού που γίνονται ύστερα από πλήρη μελέτη. Έργα δεμένα με τη μορφή ανάπτυξης που θέλουμε να δώσουμε στη χώρα μας:

Τῇ βελτίωσῃ τῆς ποιότητος ζωῆς τῶν κατοίκων κάθε περιοχῆς καὶ τὴν δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Ἔργα υποδομῆς καὶ ὄχι ἔργα βιτρίνας. Ἐνῷ δίνεται προτεραιότητα στὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἐκτάκτων περιστατικών.

Σημαντικὸ ῥῆμα γιὰ τὴν ἰσότητα τῶν δύο φύλων ἀποτελεῖ ἡ δημιουργία ἐιδικοῦ ὄργανου με ἀποφασιστικὲς ἀρμοδιότητες. Ἡ ἀναμόρφωση τοῦ οικογενειακοῦ δικαίου, ἡ σταδιακὴ προώθηση ἀλλαγῶν που καταργοῦν τὶς διακρίσεις σ' ὅλους τοὺς τομείς τῆς ^{καὶ κοινωνικῆς} οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου.

Μέτρα ὅπως ὁ νόμος γιὰ τὸν πολιτικὸ γάμο, ἡ ἀποποινικοποίηση τῆς μοιχείας, προώθησαν τὸν ἐκσυγχρονισμό τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου που γιὰ τὴν Ελλάδα ^{μέχρι} ~~χθές~~ ἦταν ἓνα ὄραμα ἐνῷ γιὰ τὴν υπόλοιπη Εὐρώπη κατακτητὴ ἀπὸ δεκαετίες. ^{ἀλλαγὴ} Οἱ ἀλλαγές στο ὅραμα τῆς νεολαίας ἀπὸ τὴν ψήφο στα 18 μέχρι τὴ ριζικὴ στὸν τομέα ἀπασχόλησης καὶ στὸν τρόπο ψυχαγωγίας τῶν νέων σφραγίστηκαν ἀπὸ τὴν ἱδρυση τοῦ υφυπουργείου Νέας Γενιάς καὶ Ἀθλητισμοῦ. Ἡ ἱδρυση τοῦ υφυπουργείου Ἀπόδημου Ἑλληνισμοῦ ἀνοίγει τὸ δρόμο γιὰ νὰ υλοποιηθεῖ ἡ στοργὴ καὶ ἡ μέριμνα γιὰ τοὺς μετανάστες ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἀξιοποιηθεῖ σωστὰ ἡ συμβολὴ τοῦ Ἀπόδημου Ἑλληνισμοῦ στα ἐθνικὰ μας θέματα καὶ στὴν ἀνάπτυξη τῆς χώρας.

Καὶ τώρα ὀλίγα γιὰ τὰ οἰκονομικά:

Ἡ μετάβαση στο σοσιαλισμὸ υλοποιεῖται ἀπὸ μιὰ σειρά διαρθρωτικῶν καὶ θεσμικῶν ἀλλαγῶν που ἀλλάζουν ριζικὰ τὶς υπάρχουσες διαδικασίες παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Μέχρις ὅτου γίνουν αὐτές οἱ ἀλλαγές κομμάτι τῆς ζωῆς μας, ἡ μακροοικονομικὴ μας πολιτικὴ θὰ ἐπηρεάζεται ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τοὺς περιοριστικούς παράγοντες τοῦ υπάρχοντος συστήματος καὶ κυρίως ἀπὸ τὶς διαρθρωτικὲς ἀδυναμίες τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Μὴν ξεχνάμε ὅτι σὲ παγκόσμια κλίμακα ἀκολουθεῖται μιὰ υφεσιακὴ πολιτικὴ. Καὶ ὅταν εἶναι σὲ παγκόσμια κλίμακα υφεσιακὴ, τύπου Ρήγκαν, τύπου Θάτσερ, τότε ἐὰν μιὰ χώρα μόνη τῆς που ἔχει ἀνοικτὴ οἰκονομία προχωρήσει με πολὺ πιο γρήγορα βήματα, βρῖσκει ἀξεπέραστο ἐμπόδιο τὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἡ μακροοικονομικὴ μας πολιτικὴ ἔχει ἓνα χαρακτῆρα ἀμυντικὸ που μπορεῖ νὰ παρερμηνευθεῖ ὡς συντηρητικὴ/πολιτικὴ. Με λίγα λόγια ἡ μακροοικονομικὴ πολιτικὴ ἀποσκοπεῖ στὴ σταθεροποίηση τῆς οἰκονομίας, γιὰ νὰ δώσει τὰ ἀναγκαῖα χρονικὰ περιθώρια γιὰ τὴν υλοποίηση τῶν θεσμικῶν ἀλλαγῶν, που με τὴ σειρά τοὺς θ' ἀπελευθερώσουν τὶς ἀναπτυξιακὲς δυνάμεις τῆς χώρας, που σήμερὰ ἀσφυκτιοῦν μέσα στο ἀντιαναπτυξιακὸ οἰκονομικὸ κύκλωμα που κληρονομήσαμε.

Οι βασικοί στόχοι στο χώρο της μακροοικονομικής μας πολιτικής έχουν επιτευχθεί. Αποφύγαμε τους σικοπέλους που συναντήσαμε στα πρώτα στάδια και συγκρατήσαμε την οικονομία από το βέβαιο κατρακύλισμα που η αλλοπρόσαλλη πολιτική της Νέας Δημοκρατίας την είχε καταδικάσει. Δεν διωτάσαμε να πάρουμε και αυστηρά μέτρα για να πετύχουμε τους σκοπούς μας. Προβλέπουμε τώρα μια βαθμιαία ανάκαμψη της οικονομίας που θα εκδηλωθεί πιο έντονα το πρώτο εξάμηνο του 1984. Γενικά σε ότι αφορά το '84 αποβλέπουμε σε μια πιο επενδυτική πολιτική. Για το 1983 - δεν πρόκειται να κάνω θριαμβολογία, αλλά, να αναφερθώ στην πραγματικότητα, κάτι ασύνηθες σε δημόσιους λόγους, ^{από} ~~κυβερνήσει.~~ Για το 1983 είχαμε θέσει τους παρακάτω στόχους:

- α. Συγκράτηση του ρυθμού αύξησης των τιμών σε ποσοστό κάτω του 20%.
- β. Μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε επίπεδο κάτω του 2,1 δις δολάρια.
- γ. Αύξηση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου του δημόσιου τομέα κατά 15% σε σταθερές τιμές.
- δ. Συγκράτηση της ανεργίας κατά το 1983 στα επίπεδα του προηγούμενου χρόνου.
- ε. Επίτευξη ενός ρυθμού αύξησης του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος γύρω στο 1,5%.
- στ. Παράπέρα μείωση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα κατά μία ποσοστιαία μονάδα σαν ποσοστό του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος (Α.Ε.Π.).

Βέβαια η αύξηση του Α.Ε.Π. δεν θα είναι αυτή που θα δέλαμε λόγω της απρόβλεπτης μείωσης της γεωργικής παραγωγής. Πρέπει να σας τονίσω ότι οι καταστροφές που έγιναν τώρα τελευταία στη γεωργική παραγωγή είναι πολύ σημαντικές. Και ενώ η γεωργία μας δίνει έναν αριθμό 3,4,5% σ' αυτόν τον μεγάλο τομέα, φέτος λόγω ακριβώς των θεομηνιών, των καταιγίδων, θα έχει μειωτική παρουσία στη σύνθεση του εθνικού εισοδήματος. Πάντως οι προβλέψεις τόσο για τη βιομηχανική παραγωγή όσο και τον κατασκευαστικό τομέα είναι αισιόδοξες, αν και η ανάκαμψη θα γίνει αργή από το τέλος του έτους. Ενδεικτικά για διάφορα μεγέθη της οικονομίας μπορούμε να πούμε τα εξής:

* Στη μεταποίηση από τα μέσα του τρίτου τριμήνου ^{του} '82 άρχισε να σημειώνεται κάποια ανάκαμψη, που ισχυροποιήθηκε το τελευταίο τρίμηνο, αλλά εξασθένησε το πρώτο τετράμηνο του '83. Ο δείκτης ακαθάριστης αξίας παραγωγής μεγάλης βιομηχανίας ^{εποχικά διαρθρωμένης} μειώθηκε κατά 1,4% έναντι του αντίστοιχου τετράμηνου του '82. Αναμένεται όμως ανάκαμψη στα τέλη του '83 — αρχές του

* Η πορεία των επενδύσεων ιδιαίτερα στη ίδια περίοδο, αναμένεται έντονα ανοδική.

* Κατασκευές: Επίσης για την ίδια περίοδο αναμένεται σημαντική ανάκαμψη στην κατανάλωση τσιμέντων, που είναι ένα υλίδι, όπως ξέρετε.

* Για τον Τουρισμό:

Αναμένεται κάμψη. Το πρώτο τετράμηνο του '83 η τουριστική δραστηριότητα παρουσίασε μείωση 7,5%. Πράγματι, ο τουρισμός έχει πληγεί από τη ^{γενικη} παγκόσμια οικονομική κρίση αλλά υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που είναι πολύ σημαντικοί.

Ένας είναι ότι ο τουρισμός βρίσκεται στα χέρια μεγάλων γραφείων του εξωτερικού. Αυτά τα γραφεία κάνουν τις τιμολογίες τους με διάφορα κριτήρια μεταξύ των οποίων και το οικονομικό, ασφαλώς. Αλλά το ποιόν τουρισμό και πόσον θα έχουμε, εξαρτάται όχι τόσο από τις ομορφιές που έχει να δώσει η χώρα μας αλλά από τις αποφάσεις που θα πάρουν τα μεγάλα γραφεία στο εξωτερικό. Και εδώ είναι κάτι που πρέπει να αντιμετωπίσουμε σοβαρά. Να βρούμε διέξοδο, ν'αναλάβουμε τις δικιές μας πρωτοβουλίες. Αυτό είναι μέγα θέμα.

Στη γεωργία βέβαια προβλέπουμε ανάκαμψη , δεν υπάρχει αμφιβολία. Είναι κάμψη τώρα το έχουμε τονίσει αυτό. Η πτωτική πορεία στις εξαγωγές συνεχίστηκε και ο δείκτης όγκου εξαγωγών του '82 μας λέει το ίδιο περίπου, συνεχίζεται η πτωτική τάση και το πρώτο τετράμηνο του '83. Γι' αυτό, ίσως, είδατε μια πρωτοβουλία για τη δημιουργία ενός πραγματικά επιθετικού οργανισμού για τις ελληνικές εξαγωγές.

Οι τιμές.. Παρατηρήθηκε μια επιβάρυνση τους τελευταίους μήνες τόσο στο δείκτη τιμών καταναλωτή όσο και στο δείκτη τιμών χονδρικής. Οι προβλέψεις μας για πληθωρισμό 20% θα πρέπει να επιβεβαιωθούν. Ελπίζουμε και ελπίζαμε για 19 % για λόγους συμβολικούς. Αλλά το μεγαλύτερο θέμα είναι η ανεργία. Είναι και πρέπει να είναι το κυριότερο άμεσο μέλημα της κυβέρνησης. Η τάση μείωσης του αριθμού των απασχολούμενων στην μεταποίηση που παρουσιάστηκε στο τέλος του '82 συνεχίστηκε και στο πρώτο τετράμηνο του '83. Είναι γνωστό πως το πρόβλημα της ανεργίας δεν μπορεί σήμερα να αντιμετωπιστεί μόνο με μακροοικονομικά μέτρα, ιδίως στην περίπτωση των οικονομικών δομών της Ελλάδας. Για τη βραχυπρόθεσμη αντιμετώπιση του προβλήματος, εξαγγέλθηκε, άρχισε ήδη, η υλοποίηση του γνωστού προγράμματος έργων ύψους 10 δισ. δραχμών για άμεση δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και βελτίωση της ποιότητας ζωής σ' ολόκληρη την Ελλάδα. Ένα μεγάλο πρόβλημα στην υλοποίηση της οικονομικής πολιτικής είναι η έλλειψη των κατάλληλων φορέων. Από τη μια μεριά, ο ιδιωτικός τομέας στην Ελλάδα δεν φαίνεται ικανός να αναλάβει τις πρωτοβουλίες που παίρνει ο ίδιος τομέας στο εξωτερικό. Συνηθισμένος σε μια πολιτική παροχών, με άφθονη χρηματοδότηση, με ελάχιστα ίδια κεφάλαια πίσω από υψηλά προστατευτικά τείχη, χωρίς σύγχρονη οργάνωση στις επιχειρηματικές αποφάσεις, δεν μπορεί να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στη διαδικασία των δομικών αλλαγών που απαιτούνται, τώρα. Αλλά δεν μιλάμε για το μέλλον. Όμως και ο δημόσιος τομέας ήταν οργανωμένος περισσότερο για να απορροφά ένα μέρος του εργατικού δυναμικού, που αλλιώς θα ήταν άνεργο και διαρθρωμένος έτσι ώστε να εξυπηρετεί συμφέροντα εκλογικής πελατείας. Δεν έχει δημιουργηθεί έτσι ώστε να μπορεί να διεκπαιρεώσει συστηματικά και αποδοτικά ένα ορισμένο κύκλο εργασιών.

Με τη σημερινή του μορφή^{αυτή} (βέβαια εκφράζει και την ανεπάρκεια του εκπαιδευτικού μας συστήματος, δεν φαίνεται ο δημόσιος τομέας ικανός να ανταποκριθεί στον ενεργότερο ρόλο που ήθελε να του δώσει η Κυβέρνηση. Πολύ συχνά η υλοποίηση της κυβερνητικής βούλησης καθυστερεί τρομακτικά^ή και διαστρεβλώνεται μέσα στα γραφειοκρατικά γρανάδια. Γι' αυτό προχωρούμε σε θεσμικές αλλαγές. Το θεσμικό πλαίσιο για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό καθορίζεται σήμερα από τρία βασικά νομοθετήματα. Το Νόμο για τις Κοινωνικοποιήσεις, το Νόμο για τα Εποπτικά Συμβούλια και το Νόμο για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των επιχειρήσεων. Ο Νόμος για την Κοινωνικοποίηση των επιχειρήσεων Δημοσίου Χαρακτήρα προβλέπει συμμετοχή στη διοίκηση^{στη} χάραξη της στρατηγικής στον προγραμματισμό και τον έλεγχο εκπροσώπων των κοινωνικών φορέων που επηρεάζονται από τη λειτουργία των επιχειρήσεων. Ο θεσμός της κοινωνικοποίησης στοχεύει στην εξυπηρέτηση του εθνικού συμφέροντος και του κοινωνικού συνόλου, τη συμμετοχή των εργαζομένων στις αποφάσεις, την εναρμόνιση της λειτουργίας της επιχείρησης με τα εθνικά - περιφερειακά και τοπικά προγράμματα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και τέλος την αύξηση της παραγωγικότητας και της αποδοτικότητας προς όφελος των εργαζόμενων στην επιχείρηση και του κοινωνικού συνόλου. Ο τρόπος λειτουργίας κάθε κοινωνικοποιημένης επιχείρησης μορφοποιείται έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η πλήρης αξιοποίηση και αποδοτικότητα του παραγωγικού μας δυναμικού και η διαφάνεια της οικονομικής της διαχείρισης. Με το Νόμο για τα Εποπτικά Συμβούλια θεσπίζονται αποκεντρωμένα όργανα κοινωνικού ελέγχου στις ιδιωτικές επιχειρήσεις κατά κλάδο, που ασκούν περιφερειακά οι ίδιοι οι αντιπρόσωποι του λαού με στόχο να εξασφαλιστεί η εναρμόνιση της λειτουργίας των εποπτικών επιχειρήσεων κατά κλάδο, επιμένω, με το αναπτυξιακό πρόγραμμα της χώρας. Σκοπός των εποπτικών συμβουλίων θα είναι να ασχολούνται με τα θέματα που αφορούν τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων του κλάδου που εποπτεύουν, με στόχο να αυξηθεί η πληροφόρηση που πρέπει να έχουν η Κυβέρνηση, οι επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοι, ώστε να λειτουργούν οι επιχειρήσεις πιο αποδοτικά με γνώμονα την αύξηση του εθνικού εισοδήματος και την κοινωνικά δίκαιη κατανομή του.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διαχείριση του ορυκτού πλούτου που αποτελεί εθνική μη ανανεώσιμη περιουσία. Γι' αυτό ο κλάδος μεταλλεία - ορυχεία είναι ο πρώτος στον οποίο θα λειτουργήσουν εποπτικά συμβούλια. Μετά την ψήφιση του νόμου προβλέπεται να εγκατασταθεί σύντομα το πρώτο εποπτικό συμβούλιο στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις του Νομού Ευβοίας. Με το Νόμο για τον Οργανισμό Οικονομικής Ανασυγκρότησης των προβληματικών επιχειρήσεων αντιμετωπίζεται ένα πρόβλημα τεράστιο που κληρονόμησε το ΠΑΣΟΚ από τη Δεξιά και προβλέπει στην εξυγίανση του Τραπεζικού Συστήματος καθώς και υποχρεώσεις των προβληματικών επιχειρήσεων, οι περισσότερες των οποίων είναι απαιτήσεις τραπεζών,

ξεπερνάει τα 200 δις. Και θα έπρεπε να χαρακτηρισθούν επι⁶φαλείς με κίνδυνο να βάλουν δυναμίτη στα θεμέλια του Τραπεζικού Συστήματος. Στην αποφυγή, λέω, αποβλέπει στην εξυγίανση τώρα, στην αποφυγή, διόγκωσης του προβλήματος της ανεργίας που θα ήταν αναπόφευκτη αν οι προβληματικές αφυνδόντουσαν στην τύχη τους. Και στην αξιοποίηση ενός τεράστιου παραγωγικού δυναμικού που παρέμεινε αναξιοποίητο. Είναι πραγματικά η εικόνα της χρηματοδότησης μια απίθανη εικόνα, έχει χαρακτήρα λεηλασίας. Και όπως έχω δεσμευτεί, θα υπάρξει επιτροπή την ακριβή μορφή της οποίας-τη νομική μορφή-δεν έχουμε προσδιορίσει ακόμα, η οποία θα εξετάσει την ιστορία αυτού του δανεισμού, για το μέλλον.

Ο νόμος προβλέπει επίσης διαδικασίες για το κλείσιμο των μη βιώσιμων εταιριών και το πέρας της ιδιοκτησίας ή των ελεγχόντων υπόλοιπων στο κράτος. Η μεγάλη τους σημασία είναι ότι θεσμοθετεί μια δυναμική εναλλακτική λύση για την εξυγίανση της βιομηχανίας και του πιστωτικού συστήματος.

Τώρα θα ήθελα να πω δυό λόγια για το περίφημο θέμα "παραγωγικότητα":

Μιλώντας-όχι πολλά λόγια αλλά απόλυτα ειλικρινά- γνωρίζουμε ότι η αμοιβή της εργασίας στην Ελλάδα είναι χαμηλή σε σχέση με την αμοιβή της εργασίας σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Αυτό είναι δεδομένο. Όμως το κόστος της εργασίας είναι στην Ελλάδα πολύ υψηλότερο απ'ότι είναι αλλού. Και ο λόγος είναι η παραγωγικότητα. Η παραγωγικότητα δεν είναι, βέβαια, κάτι που εξαρτάται μόνο από τον εργαζόμενο. Εξαρτάται και από τον εξοπλισμό τον μηχανικό της επιχείρησης, όπως εξαρτάται και από την οργανωτική δομή μιας επιχείρησης. Αλλά εξαρτάται, ταυτόχρονα, και από τον ίδιο τον εργαζόμενο. Θα πρέπει να τονίσω ότι εάν πραγματικά, δεν μπορούμε σε μια πορεία συνειδητής συμβολής της εργατικής τάξης στην αύξηση της παραγωγικότητας, όλο το οικοδόμημα των παροχών που υπάρχει σήμερα θα καταρρεύσει. Και γι'αυτό, αυτό αποτελεί μια έκκληση προς τους εργαζόμενους της χώρας, για να τα βγάλουμε πέρα σαν χώρα. Γιατί πραγματικά η δική μας παραγωγικότητα, δεν είναι καν σταθερή. Πέφτει, χρόνο με χρόνο. Και δεν χρειάζεται πολλά λόγια απλώς μια έκκληση. Η οργάνωση θα πρέπει να το δει από κοντά, θα πρέπει να ζυμωθεί το θέμα με τους μαζικούς φορείς, ασφαλώς, αλλά είναι από τα τεράστια προβλήματα που αν δεν τα αντιμετωπίσουμε θα ^{το}πληρώσουμε όλοι, εργαζόμενοι και μη. Βεβαίως, δεν είναι θέμα του να επιβληθεί αυτό "άνωθεν". Αυτό είναι κλίμα. Και το κύριο ερώτημα είναι α πηγαίνουμε σ'αυτή την πορεία της μεγάλης αλλαγής για τον τόπο μας, πηγαίνουμε με "το καπελλάκι στραβά" ή έχουμε αποφασίσει να δουλέψουμε όλοι; Αλλιώςτικά δεν βγαίνει. Υπάρχει και κάτι άλλο στην οικονομική μας εικόνα. Υπάρχει μια τεράστια διάσταση μεταξύ του τί παράγουμε και του τί καταναλώνουμε. Το πρότυπο της κατανάλωσης μεταβλήθηκε σημαντικά τα τελευταία 20 χρόνια και επηρεάστηκε ουσιαστικά από ξένα πρότυπα.

Η τηλεόραση, μας έχει κάνει πλύση εγκεφάλου πλέον, ώστε αν δεν είναι ξένο το τσιγάρο, αν δεν είναι ξένο το πουκάμισο, αν δεν είναι ξένη η φορεσιά, αν δεν είναι ξένα τα καλλυντικά, δεν τα αγοράζουμε. *Λοιπόν, η ικανοποίηση των αναγκών καλύφθηκε σε μεγάλο βαθμό από την εισροή από το εξωτερικό. Η μάχη που πρέπει να δώσουμε είναι σε δυο επίπεδα. Αναπροσανατολισμός των προτύπων κατανάλωσης. Αυτό πρέπει να γίνει συνειδητά. Γιατί να διαφημίζει η εταιρία και να μη διαφημίζουμε εμείς. Και διαφοροποίηση και επέκταση της παραγωγικής βάσης. Δηλαδή πρέπει να είμαστε και ευαίσθητοι απέναντι στις ανάγκες του καταναλωτή. Ο ρυθμός των αλλαγών στην οικονομία, δεν προσδιορίζεται μόνο από τις κοινωνικές δομές της ίδιας της οικονομίας, αλλά και από τις κοινωνικές δομές και συντεχνιακά συμφέροντα που έχουν δημιουργηθεί παράλληλα να είναι συνυφασμένα με την οικονομική δομή της χώρας μας. Πρόσφορο έδαφος για ανάπτυξη ανισοτήτων και συγκρούσεων συμφερόντων ανάμεσα σε διάφορες τάξεις και στρώματα πληθυσμού που αποτελούν το "μπλόκ της Αλλαγής". Αυτές είναι σε θέση πραγματικά εάν τα συντεχνιακά συμφέροντα προηγούνται οποιουδήποτε άλλου συμφέροντος, είναι σε θέση να δημιουργήσουν την πορεία προς την αλλαγή. Είναι κάτι, είναι ένα μήνυμα που θα έπρεπε να έχει ιδιαίτερη σημασία για τις κλαδικές του ΠΑΣΟΚ.*

Και τώρα στα πολιτικά.

Είναι εμφανής η προσπάθεια της ηγεσίας της Νέας Δημοκρατίας, να επιβάλει κλίμα πόλωσης, τυφλού φανατισμού και διχασμού. Τα πάντα υποτάσσονται σε μια "λογική" ρεβάνς". Για να αναστηθεί ένα πολιτικοκοινωνικό και οικονομικό κατεστημένο που καταρρέει και που ανήκει πιά στο παρελθόν. Είναι *υρίβα* πως ένα τμήμα, τονίζω μόνον τμήμα των βιομηχάνων, έχει ταυτισθεί μ' αυτή την προσπάθεια και υπάρχει σχετικά μια κινδυνολογία για οικονομική αποσταθεροποίηση κ.λ.π. Εύχομαι, ελπίζω, η μεγάλη πλειοψηφία των βιομηχάνων της χώρας μας να συνειδητοποιήσουν πλήρως ότι υπάρχουν νέα πλαίσια λειτουργίας και ότι στα νέα αυτά πλαίσια υπάρχει χώρος σημαντικός για τον ιδιωτικό τομέα, εφόσον είναι παραγωγικός, εφόσον οι επενδύσεις τους είναι παραγωγικές. Ο στόχος της Ν.Δ. είναι να μειωθεί η αξιοπιστία της Κυβέρνησης. Όχι με πολιτική αντιπαράθεση, αλλά μέσα από λασπολογίες, συκοφαντίες βασικών στελεχών της Αλλαγής.

Ο Τύπος της Δεξιάς χαρακτηρίζεται από έναν αχαλίνωτο "κιτρινισμό" που αγγίζει τα όρια της πολιτικής εξαχρίωσης. Το φαινόμενο αυτό, εκτός από τη λύπη που προξενεί, προξενεί και εύλογες ανησυχίες. Πυροδοτούνται συντεχνιακές εκρήξεις, με σκοπό τον κατακερματισμό της κοινωνικής συμμαχίας των εργαζομένων και μη πρόνομιούχων Ελλήνων. Και εδώ υπάρχει μια τακτική σχεδόν, συμπό-

ρευση της παραδοσιακής Αριστεράς στους κοινωνικούς χώρους. Σύμπτυξη ετερόκλητων συμμαχιών με μοναδικό κοινό παρανομαστή την αντικυβερνητική στάση. Ο αντικειμενικός στόχος, κοινός στόχος, και των δύο κομμάτων της αντιπολίτευσης στη Βουλή, είναι να οδηγήσουν την Κυβέρνηση σε αδιέξοδο και αποτυχία. Και τούτο γιατί πιστεύουν ότι μόνο έτσι, η μεν Δεξιά έχει πιθανότητα να προσεγγίσει ξανά την εξουσία, το δε ΚΚΕ να παίξει αποφασιστικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις, προβάλλοντας σαν εγγύηση της Αλλαγής. Κοινή επιδίωξη Ν.Δ. και ΚΚΕ, από διαφορετικές αφετηρίες, είναι να χάσει το ΠΑΣΟΚ την πολιτική εκλογική αυτοδυναμία και την ιδεολογική του αυτονομία. Να πάψει να είναι η μοναδική διαζευτική πρόταση και λύση.

Για τη Ν.Δ. η εξουσία ήταν πάντοτε το ενοποιητικό στοιχείο ανάμεσα σε διάφορες ομάδες και πρόσωπα. Το χάσιμο της εξουσίας είναι θανάσιμο για τη Ν.Δ. Αντιμετωπίζει κρίση ηγεσίας, αλλά και κρίση προσανατολισμού. Μάλιστα, αυτό το "ή Ν.Δ. είναι αριστερή όπου πρέπει να είναι αριστερή, κεντρώα όπου πρέπει να είναι κεντρώα και δεξιά όπου πρέπει να είναι δεξιά" δίνει το μέτρο της έλλειψης οποιουδήποτε προσανατολισμού του κόμματος. Ακολουθεί μια πολιτική προσώπων και όχι ιδεολογικό - πολιτική αντιπαράθεση. Προσπάθεια γίνεται για την όξυνση του κλίματος και για την επιβίωση των εμφυλιοπολεμικών ψυχώσεων. Είναι βέβαιο, αν και δεν μ'αρέσει να κάνω το δάσκαλο για άλλα κόμματα, ότι έχει ανάγκη εκσυγχρονισμού τόσο σε ότι αφορά την ιδεολογική της και πολιτική της ταυτότητα, όσο και σε ότι αφορά τη συμπεριφορά της. Προσπαθεί, όπως είναι γνωστό, να ενωποιήσει σήμερα το εθνικοφρονικό μέτωπο με το μέτωπο των νοικοκυρέων, ενσωματώνοντας την ακραία και την χουντική δεξιά. Και είναι σαφές ότι προωθεί μετωπική ρήξη με το ΠΑΣΟΚ. Βέβαια, μάταια προσπαθεί να κάνει ανοίγματα προς το Κέντρο μιας και ταυτόχρονα για να εμπνεύσει τον δυναμικό κομματικό της πυρήνα, ρίχνει το παράλογο σύνθημα "χούντα είναι θα περάσει!". Αυτό είμαστε εμείς, δηλαδή! Η ηγεσία της Ν.Δ. έχει μπει σε επικίνδυνη τροχιά, μιας και τη δική της κρίση και αδιέξοδο αποπειράται να τη μετατρέψει σε κρίση θεσμών.

Το ΚΚΕ παραμένει εγκλωβισμένο στην αρτιριοσκληρωτική στρατηγική και τακτική του. Έχει μιαν αδυναμία μόνιμη θεώρησης και ανάλυσης της τής ιστορικής πορείας της χώρας μας και των εξελίξεων ακόμη σε διεθνές επίπεδο. Χρησιμοποιεί στατική μέθοδο ανάλυσης, μιας δυναμικής και διαρκώς μεταβαλλόμενης πραγματικότητας. Είναι φυσικό το αποτέλεσμα να είναι παραμορφωμένο. Αδυνατεί να αναλύσει και να προτείνει. Η πολιτική που ακολουθεί, είναι πολιτική της άρνησης και όχι της θέσης. Η αλλαγή όμως δεν είναι πολιτική αρνήσεων αλλά επιλογών ^{και} ^{ζήτησης} θέσεων ^{σε} ^{δυνατές} εναλλακτικές

θέσεις. Και μη ξεχνάμε ότι το μοντέλλο το κοινωνικό - οικονομικό μοντέλλο στο οποίο αποβλέπει το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι ένας " κρατισμός " , μιλάμε ^{οχι} για κρατικοποίηση, όχι για κοινωνικοποίηση και αυτό φάνηκε πολύ καθαρά στον τελευταίο διάλογο που αναπτύξαμε μαζί του. Βέβαια, έχει την απαίτηση, να παίξει ρυθμιστικό πολιτικό ρόλο. Αλλά το 17% δεν το κατάφερε. Και γι αυτό τώρα μεταθέτει το κέντρο βάρους στους κοινωνικούς χώρους που ελέγχει, όταν μπορεί ξ'όσο μπορεί. Όμως, η κινητοποίηση χωρίς στόχους, απλά για προπαγάνδα, για εντυπώσεις δεν είναι πολιτική πράξη, είναι επαναστατική γυμναστική για εσωτερική κατανάλωση. Η απάντηση που δίνει το ΠΑΣΟΚ, είναι η Εθνική Λαϊκή Ενότητα. Όχι στον διχασμό και τη μισαλοδοξία. Ναι στην συμφιλίωση και την αδελφoσύνη του Ελληνικού Λαού. Ανοιχτή δημοκρατική δράση και συνεργασία με όλους τους πατριώτες, με όλους τους εργαζόμενους, με όλες τις κοινωνικές δυνάμεις που έχουν συμφέρον και αγωνίζονται να μην σκησεί κεφάλι η ηγεσία της Ν.Δ. Αυτό το μήνυμα συσπείρωσης και ενότητας στους κοινωνικούς χώρους, θα επιβάλει τον αναγκαίο αναπροσανατολισμό της ηγεσίας της παραδοσιακής Αριστεράς (Αυτό είναι πρόβλεψη). Μετατροπή της εκλογικής πλειοψηφίας των Δυνάμεων της Αλλαγής - εδώ είναι το έργο μας - σε συνειδητή πολιτική και κοινωνική πλειοψηφία, που ξέρει να διεκδικεί αλλά και να στήριζει το έργο μιας Σοσιαλιστικής Κυβέρνησης. Που ξέρει να κατοχυρώνει και να διευρύνει με τη συμμετοχή της, τις κατακτήσεις της. Να διασφαλίζει σοσιαλιστική επαγγελία και προοπτική μέσα από την υποβάθμιση των συντεχνιακών απαιτήσεων. ^{τη} Νά διαχωρίσει τη λαϊκή σοσιαλιστική σφαζική με τις ανωμαλίες ριφοσταζικές επιβολής, από τα εποχιακά μαζήματα με τα κορμοδίπλα δάφνα με το θάλαρχο του πολιτικού κατεστημένου και του τύπου της δεξιάς.

Ο αγώνας για τη στερέωση και την επέκταση των δημοκρατικών θεσμών, για την κατοχύρωση της ουσιαστικά ελεύθερης πολιτικής δράσης, και τον εκδημοκρατισμό και πλουραλισμό των μέσων έκφρασης και ενημέρωσης δεν είναι μια αφορημένη υπόθεση. Ο αγώνας για υπεράσπιση και ενεργητική στήριξη του Συντάγματος, της Δημοκρατίας και της Ελευθερίας καθώς και για την παραπέρα επέκταση των θεσμοποιημένων λαϊκών κατακτήσεων δεν φαλκιδεύει την επαγγελία και απαίτηση για Σοσιαλισμό. Αντίθετα κάνει πιο στέρεα, πιο φερέγγυα τη στρατηγική και την πορεία της μετάβασης χωρίςπισογυρίσματα, περιπέτειες και αναστροφές. Το ΠΑΣΟΚ δίνει θετικό και χειροπιαστό περιεχόμενο στη σχέση Δημοκρατίας και Αλλαγής. Αυτή η σχέση Δημοκρατίας - Αλλαγής συμπυκνώνει μέσα της τις προσπάθειες και τον αγώνα για οργανική ενοποίηση και κλιμάκωση των ενδιαμέσων τομών και μεταρρυθμίσεων στο πεδίο της οικονομίας, της ανεξαρτησίας, των θεσμών και του κρατικού μηχανισμού καθώς και της άρρηκτης σύνδεσής τους με το στόχο του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού.

Για το λόγο τούτο το ΠΑΣΟΚ, έχει και θα συνεχίσει εντατικά και στο μέλλον να συμβάλει με το δικό του τρόπο, τη δική του πολιτική και τακτική στην άμεση εδραίωση και προοπτικά στην κατοχύρωση και προέκταση των δημοκρατικών θεσμών, του πολιτικού πλουραλισμού της κοινωνικής πολυφωνίας.

Για τούτο το λόγο το ΠΑΣΟΚ έχει συμβάλλει με συνέπεια στην καθιέρωση του ήπιου κλίματος, κάτι που θα επιδιώξει να το διατηρήσει και στην προεκλογική ακόμα φάση. Για το ΠΑΣΟΚ, όμως, ^{ήπιο κλίμα σημαίνει ότι η πολιτική} ~~ήπιο κλίμα~~ σημαίνει ότι η πολιτική αντιπαράθεση και αναμέτρηση και μπορεί και πρέπει να ^{γίνεται} χωρίς προσωπικές αντιδικίες, συκοφαντίες και ύβρεις. Χωρίς προσωπικές επιθέσεις, χωρίς τη χρήση δόλιων μέσων ή τυφλών και άγονων φανατισμών. Η αποδοχή και ο σεβασμός του ήπιου κλίματος, σαν απαραίτητο πλαίσιο δημοκρατικού διαλόγου, εθνικής συνεννόησης και κοινωνικής πάλης, δεν σημαίνει συγχωροχάρτι των ηγετικών στελεχών της Ν.Δ. στις επιλογές, τους χειρισμούς και τις ευθύνες που έχουν. Για το ΠΑΣΟΚ ήπιο κλίμα δεν σημαίνει πολιτικό αφορητισμό, κινήσεις κορυφής και παρασημιακές διαβουλεύσεις. Για το ΠΑΣΟΚ ήπιο κλίμα δεν σημαίνει υποστολή της αντιπαράθεσης και του αγώνα για τις διακηρυγμένες αρχές, το πρόγραμμα, τα ιδανικά και το όραμα της κοινωνικής απελευθέρωσης. Οι προϋποθέσεις για την επίτευξη αυτών των στόχων είναι το ξεπέρασμα των αδυναμιών της Κυβέρνησης, της Κοινοβουλευτικής Ομάδας, του Κινήματος. Είναι " ηλίου φαεινότερο " ότι πρέπει να κάνουμε κάθε προσπάθεια να εναρμονίσουμε το έργο της Κυβέρνησης, της Οργάνωσης, της Κοινοβουλευτικής Ομάδας και των στελεχών του μαζικού Κινήματος, έτσι ώστε μαζί να δουλεύουμε συγχρονισμένα για την κατάκτηση ώριμων λαϊκών στόχων. Θα πρέπει, πιστεύω, και είναι απόφθευγμα, δεν πρόκειται να το αναλύσω, θα πρέπει το Κίνημα ιδιαίτερα τώρα, που δεν υπάρχει πιά σταυρός, τώρα που η διάκριση ενός μέλους είναι, αν είναι στην Οργάνωση στέλεχος, ή αν είναι στη Βουλή, αυτή την ώρα, θα πρέπει κι εμείς να καταξιώσουμε τον ρόλο των βουλευτών, ^{που} είναι η πιο ορατή όψη του συνόλου της Οργάνωσης. Βέβαια, εφόσον υπάρχει Κυβέρνηση είναι και αυτή. Θα ήθελα επίσης, αναφερόμενος στο κυβερνητικό κλιμάκιο, αλλά όχι μόνο σ' αυτό, γενικότερα ^{στη} στελέχωση του Κινήματος αν θέλετε - ότι φαίνόμενα αλαζονιάς στην εξουσία δεν ταιριάζουν σε κυβερνητικά στελέχη μιας Σοσιαλιστικής Κυβέρνησης. Έχω μιλήσει έτσι και στο Υπουργικό Συμβούλιο.

Ότι, πραγματικά θα πρέπει όλοι μας να αισθανθούμε ότι είμαστε στρατευμένοι σε μια υπόθεση και ότι διαχειριζόμαστε την εξουσία μόνο και μόνο για την προαγωγή των συμφερόντων του λαού και του Έθνους.

Ο Σοσιαλισμός, τελικά, είναι πάνω απ' όλα τρόπος ζωής. Μπορεί ν' αργήσουμε να φτάσουμε εκεί, στο όραμά μας. Αλλά δεν πρέπει εμείς ν' αργοπορήσουμε στην κατοχύρωση ενός νέου τρόπου διακυβέρνησης, όπου το σοσιαλιστικό ήθος

είναι η καθημερινή πρακτική. Δεν αρκεί η πρόωθηση νόμων για το πέρας θεσμικών αλλαγών. Ξέρετε, πολλές φορές, έχω δει ότι από την ώρα που ένας νόμος δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, θεωρείται ότι η κοινωνική αλλαγή ^{που αποβλέπει, είναι} Αυτό είναι μεγάλη παρανόη-

ση και μεγάλη παρεξήγηση. Εκείνο το χαρτί, σου δίνει απλώς το εισιτήριο για έναν πολύ σκληρό αγώνα. Και ^{μαζί} αβέβαιης έκβασης. Γι' αυτό έχουμε

στην Ελλάδα νόμους επί νόμων τους οποίους ούτε έχουμε "ξεσκονίσει" για καιρό, ούτε τους έχουμε κωδικοποιήσει - δεν είναι έτσι;

Δεν αρκούν οι νόμοι. Ίσως η κοινωνική πραγματικότητα, είναι εκείνο που ενδιαφέρει. Απαιτείται, βέβαια, για τα νομοσχέδια ένας διάλογος, που είχαμε υποσχεθεί, πριν κατατεθεί. Ενημέρωση του λαού, του Κινήματος, φυσικά και βέβαια, αυτό δεν το έχουμε κάνει. Σε πολλές περιπτώσεις οι νόμοι μας αιφνιδίασαν. Τα νομοσχεδιά μας αιφνιδίασαν.

Αυτό όχι από κακή πρόθεση, αλλά από έλλειψη, θα έλεγα, επαρκούς συντονισμού. Υπάρχουν μέσα στην Κυβέρνηση, σαφώς, δισλειτουργίες. Το έχω πει.

Δεν έχουμε ακόμα δεθεί με το δημοσιούπαλληλικό κόσμο, που υπηρετεί στα Υπουργεία μας. Δεν πρέπει να συνεχίζουμε εκεί το κλίμα, ότι ο ένας είναι δεξιός ^{και ο άλλος Κ.Κ.Ε.} και ο άλλος είναι ΠΑΣΟΚ, γιατί έρχεται σε βασική αντίθεση με την

αρχή μας, για Εθνική Λαϊκή Ενότητα. Αλλοίμονο, αν εμείς, δεν μπορούμε να απεγκλωβίσουμε τις λαϊκές δυνάμεις που σήμερα συνδέονται με τη Δεξιά.

Αλλά, βέβαια, με το κυνηγητό του κλητήρα γιατί είναι δεξιός ή κάποιου άλλου

δεν πετυχαίνουμε τους στόχους μας. Για κάθε κίνηση που κάνουμε, είτε είναι σχέδιο νόμου, είτε είναι διοικητική απόφαση, υπουργική πράξη πρέπει πάντοτε να είμαστε σε θέση να καταδείξουμε ποιο είναι το εθνικό συμφέρον. Ποιό

είναι το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου και πώς και γιατί εντάσσονται τα συμφέροντα του ατόμου, της ομάδας, μέσα σ' αυτά τα ευρύτερα συμφέροντα τα οποία, υποτίθεται, εξυπηρετεί η συγκεκριμένη πράξη ή το συγκεκριμένο σχέδιο νόμου. Δεν πρέπει να υποβαθμίζουμε τους μακροπρόθεσμους στόχους του ΠΑΣΟΚ,

αλλά είναι ανάγκη να σκύψουμε στα μικρά, καθημερινά προβλήματα του λαού.

Εγώ, έχω το αίσθημα, ενστικτωδώς θα έλεγα περισσότερο, ότι ενώ σε δύσκολους τομείς, σε μεγάλα θέματα, έχουμε ανοίξει νέους δρόμους, δεν έχουμε

βελτιώσει την καθημερινότητα ^{της} ζωής του ατόμου. Και είναι αυτό λάθος. Θα πρέπει να δώσουμε αρμοδιότητες και δυνατότητες στους φορείς που από τη φύση τους, έχουν και τη θέληση και τη δύναμη να καταπιαστούν μ' αυτά τα καθημερινά προβλήματα και να δώσουν λύση. Και βέβαια, δεν πρέπει να καλλιεργούμε

μεγαλύτερες προσδοκίες από αυτό που πράγματι μπορούμε να πετύχουμε. Η Αλλαγή πρέπει να φτάσει μέχρι το πιο απομακρυσμένο σημείο της χώρας, μέχρι τον πιο αδικημένο πολίτη, ξεκινώντας από εκεί. Η Οργάνωση του ΠΑΣΟΚ πρέπει να ισχυροποιήσει τους δεσμούς της με το Λαϊκό Κίνημα. Ο κοιμματικός - πολιτικός λόγος έχει απήχηση όταν συντονισμένα μέσα από την κεντρική καθοδήγηση, μεταφέρει προς την Κυβέρνηση τις προσδοκίες, τις πιερίες, τη θέληση του λαού. Η στήριξη του κυβερνητικού έργου σημαίνει προτάσεις από πριν, βαθιά κατανόηση, σωστή ενημέρωση και διαφώτιση του λαού. Η κύρια αποστολή μιας οργάνωσης εξουσίας είναι να αντλήσει διδάγματα και εμπειρίες από το μαζικό κίνημα. Προωθώντας τον οργανωμένο δημοκρατικό διάλογο, αξιοποιώντας τη λαϊκή σοφία και προσφέροντας την ιδεολογική κατεύθυνση, την πολιτική θέση, την τεκμηρίωση. Η οργανωμένη πάλη έσα στο μαζικό κίνημα σημαίνει συνεχή προσπάθεια. Για το ταυτόχρονο ανέβασμα της ταξικής συνείδησης και της πολιτικής συνειδητοποίησης χωρίς παρεκκλίσεις συντεχνιακής αντίληψης ή μικροκομματικής επιβολής. Πρωταρχικός είναι ο ρόλος της Οργάνωσης για την καταξίωση της λαϊκής συμμετοχής. Για να χτίσουμε στην πράξη τον δημοκρατικό προγραμματισμό. Αλλά εδώ, επιτρέψτε μου, να αναφερθώ στο λόγο μου παλιά στο Σπόρτιγκ, που αφορά τη σχέση Κυβέρνησης και Κινήματος. Είναι μια απλή κουβέντα, αυτό που θάθελα να πω. Όχι στην άμεση συμμετοχή της Οργάνωσης στη διαχείριση της εξουσίας. Η Οργάνωση όχι μόνο μεταφέρει τα μηνύματά μας στο λαό, όχι μόνο συμμετέχει ενεργά στην ανάπτυξη του Λαϊκού Κινήματος, αλλά μας φέρνει και μας τα μηνύματα μέσα από τα θεσμοθετημένα όργανά της, έτσι ώστε η πολιτική που χαράσσουμε να συμπλέει με τη γενική στρατηγική του Κινήματος.

Επανερχομαι στην κατάργηση του σταυρού προτοίμησης. Αποτελεί μια ιστορική τομή για την εξύψωση του κοινοβουλευτικού αγώνα, που πρέπει να συμβάλει σήμερα στην πλήρη σύνδεση των βουλευτών μας, των πιο ορατών αιχμών του Κινήματος, με τα άλλα στελέχη και τα μέλη της Οργάνωσής μας. Προϋποθέτει αλληλοσεβασμό και σωστή διανομή των ρόλων και συντονισμένη δράση. Είμαστε αδέρφια ο βουλευτής και ο μη βουλευτής, τα δύο στελέχη είμαστε αδέρφια σε κοινό αγώνα. Αυτό πρέπει να το κατανοήσουμε, γιατί κουβαλάμε σήμερα κατάρτοιπα του παρελθόντος. Δεν νομίζω πως έχει γίνει επαρκώς συνειδητό, ότι δεν ενδιαφέρει πλέον το πόσα ρουσφέτια έχεις κάνει, γιατί η λίστα είναι κοιμματική. Και ο αγώνας είναι μόνον ιδεολογικο-πολιτικός. Δεν έχει άλλο χαρακτήρα. Και αυτό, νομίζω, είναι η πιο επαναστατική συμβολή που έχουμε κάνει. Θα το δούμε και θα το ζήσουμε όταν θάρθουν οι επόμενες εκλογές.

Πρέπει να κατακτήσουμε μια ενιαία αντίληψη σ' όλα τα επίπεδα της Οργάνωσης και πρέπει να προωθήσουμε την μαζική δημοκρατική δράση μέσα στο λαό, γιατί μόνο έτσι θα βγάλουμε πέρα το μεγάλο έργο της Αλλαγής. Αν αποκοπούμε από το λαό είναι καταδικασμένο το εγχείρημά μας. ^{Θέλουμε} το λαό όχι μόνο να στηρίζει αλλά ^ε να συμμετέχει. Έτσι βγαίνει πέρα η μεγάλη κοινωνική Αλλαγή. Δεν βγαίνει μόνο με νομοθετήματα, ούτε με ουκάζια. Θα ήθελα και πάλι να τονίσω, ότι χρειάζεται ίσως μια σοβαρή μελέτη, θάλεγα, του ρόλου της Οργάνωσης, όταν το Κίνημα είναι Κίνημα εξουσίας. Είναι απαραίτητο να πάμε σε βάθος. Ίσως η οργανωτική επιτροπή μπορεί να παίξει ένα ρόλο εδώ. Να δούμε στη λεπτομέρειά τους τις σχέσεις ενός στελέχους του Κινήματος, ενός Νομάρχη, ενός Δημάρχου, ενός Βουλευτή, ενός Υπουργού, είναι απαραίτητο να φύγουμε από τις γενικές αρχές και να το εξειδικεύσουμε, γιατί στόχος μας πρέπει να είναι η ενοποίηση Κινήματος-Κοινοβουλευτικής Ομάδας - Κυβέρνησης, έτσι ώστε με ενιαίους στόχους, που όλοι συμμεριζόμαστε δίπλα και μέσα στο μαζικό κίνημα, να προχωρήσουμε προς την αλλαγή.

Θά ήθελα να σας πω ότι είμαι αισιόδοξος, και για την πορεία της Κυβέρνησης, και για την πορεία της Κοινοβουλευτικής Ομάδας και για την πορεία της Οργάνωσης.

Θα ήθελα να κλείσω λέγοντας, ότι ^η πρότασή μας είναι το Συνέδριο του Κόμματος να γίνει στις αρχές του 1984. Πρέπει να γίνει αρκετά νωρίτερα από τις ευρω-εκλογές, οι οποίες είναι τον Ιούνιο του '84. Το Συνέδριο, αν οργανωθεί σωστά, και αλλοίμονό μας αν δεν το οργανώσουμε σωστά, θα συμβάλει στην αποκρυστάλλωση της στρατηγικής μας με βάση τις εξελίξεις, τόσο στο διεθνές επίπεδο, όσο και στο εσωτερικό της χώρας μας, στη ανανέωση και την προσαρμογή της δομής του Κινήματος μας. Το Συνέδριο θα είναι το επιστέγασμα, σχεδόν, 10 χρόνων ζωής, αγώνα και ανάπτυξης. Το αποτέλεσμα ενός εποικοδομητικού διαλόγου και μιας εντεινόμενης παρουσίας και συμμετοχής του Κινήματός μας στην κοινωνική και πολιτική διαπάλη με στόχο τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας μας.

Τέλος θα ήθελα να προσθέσω κάτι που παρέλειψα. Πρόκειται για ένα θέμα που έχει ιδιαίτερη σημασία. Ποιές είναι οι κυβερνητικές προτεραιότητες. Και θα έλεγα πως οι άμεσες προτεραιότητες είναι :

- α. Ανάγκη και δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.
- β. Εξυγίανση και εκσυγχρονισμός της Δημόσιας Διοίκησης, και η ουσιαστική ενοποίηση της αποκέντρωσης.
- γ. Το μέγα θέμα της Υγείας.

Αυτά, θα τα έβαζα σαν τα θέματα " κλειδιά " . Αλλά, πιστεύω, ότι θα πρέπει να έχουμε επίσης υπόψη μας το θέμα των μικρομεσαίων , μια τάξη με την οποία έχουμε μια στενή σχέση και που δεν την έχουμε βοηθήσει όπως είχαμε ελπίζει .

Θα πρέπει επίσης στον αγροτικό τομέα να ξεπεράσουμε το πρόβλημα των τιμών και των παροχών και να πάμε σε αναπτυξιακή δομή. Δεν αρκεί να διαχειριζόμαστε τα προβλήματα που μας άφησαν . Πρέπει να φτιάξουμε μια νέα Γεωργία στην Ελλάδα . Και βέβαια , πάντοτε Παιδεία και πολιτιστική αναγέννηση.
